

Soortenherkenning en regels

Beschermde flora en fauna in de gemeente Gooise Meren

Soortenherkenning en regels

Beschermde (en voormalig beschermde) flora en fauna in de gemeente Gooise Meren

Gemeente Gooise Meren

Concept d.d. 31 mei 2017

Colofon

Oisterwijk, 31 mei 2017

Opgesteld door BTL Advies B.V.
Parklaan 1
5061 JV Oisterwijk
Postbus 385
t 013 52 99 555
f 013 52 99 550

Opdrachtgever Gemeente Gooise Meren

Projectnummer 224097

Status Concept

Versie 1

Copyright 2017 BTL Advies B.V.:

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze opgave mag met commerciële doeleinden worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautoriseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze zonder voorafgaande toestemming van BTL Advies.

Inhoud

1. Inleiding	7
2. Gebruikswijzer	8
3. Soorten	10
Vaatplanten	10
Amfibieën	33
Insecten	40
Zoogdieren	44
Reptielen	53
Vissen	57
Vogels	60
4. Algemene gedragsregels	78
5. Gedragsregels per werklocatie	81
Bronnen soortherkenningskaarten	112
Fotoverantwoording soortherkenningskaarten	112
Soortenregister	114

1. Inleiding

Bij de uitvoering van beheer- of inrichtingswerkzaamheden, krijgen medewerkers van de gemeente Gooise Meren te maken met beschermde plant- en diersoorten. Dit boekje dient als hulpmiddel voor de uitvoerende dienst en/of opdrachtnemers van de gemeente Gooise Meren. Het heeft ten doel het herkennen van beschermde planten en dieren in het werkveld eenvoudiger te maken, zodat hier in de uitvoering zorgvuldig mee wordt omgegaan. Hoe met deze beschermde soorten in de uitvoering rekening moet worden gehouden, is in dit boekje opgenomen in vorm van gedragsregels. Door deze regels na te leven wordt schade en/of verstoring aan beschermde soorten voorkomen en/of beperkt.

De soorten die in dit boekje zijn opgenomen, betreffen (voormalig) beschermde plant- en diersoorten die medewerkers kunnen aantreffen in het openbaar groen. Omdat dit boek voorheen was ontwikkeld voor de Flora- en faunawet soorten en de gemeente nog steeds waarde hecht aan deze soorten, zijn ook de soorten meegenomen die niet langer beschermd zijn onder de Wet natuurbescherming (Wnb). Van de vogels is een selectie gemaakt, waarbij in ieder geval alle vogels met jaarrond beschermde nesten zijn meegenomen.

2. Gebruikswijzer

Soorten

Per plant- of diersoort is omschreven wat de kenmerken van de soort zijn en in welk habitat deze voorkomt. Daarnaast zijn foto's afgebeeld waarop de kenmerken zichtbaar zijn. Ook is per plant- of diersoort met behulp van iconen de beschermingsstatus in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb) weergegeven. Hierin wordt onderscheidt gemaakt in drie beschermingsregimes: Vogelrichtlijn-, habitatrichtlijn-, en andere soorten. Van vogels is weergegeven of de soort een nest heeft dat het hele jaar rond beschermd is. Omdat alle vogels onder de vogelrichtlijn vallen, zijn enkel de jaarrond beschermde vogels opgenomen in dit boekje. Overige nesten van vogels zijn namelijk alleen beschermd wanneer deze in gebruik zijn. Tevens zijn soorten die beschermd waren onder de Flora- en faunawet, en nu niet meer ook opgenomen in dit boekje. Dit is gedaan omdat de gemeente Gooise Meren nog waarde hecht aan deze soorten. Tenslotte is per soort weergegeven of deze vermeld is op de Rode Lijst. Deze lijst geeft weer welke soorten in aantal achteruitgaan, of in hun voortbestaan bedreigd worden. De Rode Lijst heeft geen wettelijke status.

Iconen

Wet natuurbescherming beschermingsregime:

- Habitatrichtlijn
- Andere soorten met provinciale vrijstelling
- Andere soorten
- Voormalig beschermd door Flora- & faunawet

Vogelrichtlijn:

- jaarrond beschermd
- jaarrond beschermd onder voorwaarden

Rode Lijst

- opgenomen op de Rode Lijst

Risicokalenders

Per soort is een risicokalender opgenomen, welke geraadpleegd kan worden voor de afstemming van werkperiodes. Er wordt onderscheid gemaakt in de meest kwetsbare periode, minder kwetsbare periode en de voorkeursperiode. Voor planten is (over het algemeen) de bloeiperiode het meest kwetsbaar, voor de overige soortgroepen gaat om de voortplantings- en overwinteringsperiode. Onderstaand is de legenda opgenomen voor de risicokalenders.

Voorkeursperiode

Meest kwetsbare periode

Minder kwetsbare periode

Opbouw gedragsregels

Gedragsregels beschrijven op welke manier de gemeente Gooise Meren tijdens beheer- en inrichtingswerkzaamheden met beschermde plant- en diersoorten om wenst te gaan. Welke regels moeten worden toegepast, is onder meer afhankelijk van de werklocatie, het type werk en de beschermde soorten die worden verwacht. Zo zijn in dit boekje algemene regels opgenomen, die altijd gelden (onafhankelijk van de werklocatie). Daarnaast zijn per type werklocatie (zoals "gebouwen en werken", "overgangen land-water" en "houtachtige begroeiingen") specifieke regels opgenomen.

Taken en verantwoordelijkheden

De relevante gedragsregels worden projectspecifiek in een plan van aanpak of werkinstructie vastgelegd. Vervolgens wordt uiterlijk 2 weken voor de uitvoering van de werkzaamheden (en ook gedurende uitvoering bij langlopende projecten), door de uitvoerder een inspectie uitgevoerd op het voorkomen van beschermde plant- of diersoorten. Als tijdens de inspectie beschermde soorten worden waargenomen, worden deze geregistreerd en worden hierover afspraken vastgelegd. De uitvoerder geeft uitvoerende medewerkers naar aanleiding hiervan een werkinstructie. Meer informatie hierover is te vinden in de Leidraad Wet natuurbescherming, taken & verantwoordelijkheden.

3. Soorten

Vaatplanten

Brede orchis

Dactylorhiza majalis subsp. majalis

Kenmerken

- 15-60 cm
- bladeren schuin afstaand onder een hoek van >45°
- stengels zijn rond, aan de voet kort behaard
- onderste bladeren langwerpig en in het midden breed. Bovenste bladeren smaller met onregelmatige, gevulde donkere vlekken, soms ongevekt.
- bloemkleur: paarsrood, soms roze en zelden wit met donkere vlekken
- bloeimaanden: mei - juli

Habitat

- zonnige plaatsen op vochtige tot natte, voedselarme tot matig voetselrijke, zwakzure tot kalkhoudende, humusrijke grond
- grasland, bermen, moerassen, waterkanten, afgravingen, opgespoten grond en drassige plekken op steile hellingen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4

Brede wespenorchis *Epipactis helleborine*

Kenmerken

- 30-80 cm
- stengels zijn bovenaan behaard, onderaan vaak paarsachtig
- 4-10 bladeren, eirond tot langwerpig, staan in spiralen, spits, stengelomvattend
- bloemen vormen langgerekte tros
- bloemkleur: groen of groengeel, top is groenwit, roze of paars
- bloeimaanden: juli-september
- vruchtbeginsel is kaal of licht behaard

Habitat

- licht beschaduwde plaatsen op droge tot vochtige, voedselarme tot matig voedselrijke, zwak zure tot kalkhoudende, goed doorluchte, humueuze grond
- loofbossen, naaldbossen, struikgewas, bosranden, dijken, bermen, langs spoorwegen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.3, § 5.6, § 5.7

Rietorchis *Dactylorhiza majalis praetermissa*

Kenmerken

- 20-60 cm
- stengels zijn naar boven toe hol
- bladeren zijn lichtgroen, groeien schuin omhoog, 4-5 keer zo lang als breed, grootste breedte zit in het midden of net daaronder
- bloemen zijn meer breed dan lang
- bloemkleur: roze tot paarsrood
- bloeimaanden: mei-juli
- gevlekte rietorchis: ringvlekken op bladeren

Habitat

- zonnige, zelden licht beschaduwde plaatsen op vochtige tot natte, matig voedselrijke, zwak zure tot kalkhoudende grond
- moerassig grasland, bermen, spoorbermen, rietland en afgravingen

Risicoperiode

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4

Gewone dotterbloem *Caltha palustris*

Kenmerken

- 15-50 cm
- holle, rechttopstaande stengels zijn naar boven vertakt, wortelen niet
- kale, hartvormige, glanzende, getande bladeren
- glanzende bloemen, 2-5 cm
- bloemkleur: geel, onderkant groenachtig
- bloeimaanden: april-mei, soms augustus en september

Habitat

- zonnige tot halfbeschaduwde plaatsen op natte, matig voedselrijke tot voedselrijke, weinig of niet bemeste grond
- vaak op kwelplekken en zoutmijdend
- waterkanten moerassen, rietland, grasland, slootkanten, beschaduwde beekoevers en moerasbossen

Risicoperiode

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.4

Groenknolorchis
Liparis loeselii (*Sturmia loeselii*)

Kenmerken

- 7-25 cm
- heeft groene bovengrondse stengelknol
- langwerpige bladeren, glanzig en lichtgroen van kleur
- bloeimaanden: mei, juni en juli

Habitat

- zonnige, soms licht beschaduwde, redelijk open plekken; natte, voedselarme, zwak zure tot kalkhoudende grond (laagveen, weinig zand, humeus zand en stenige grond) en plekken die in de winter zeer nat zijn (of compleet onder water staan)
- moerassen (trilvenen, kalkmoerassen, veenmosrietland en aan de rand van rietland) en heide (op veenmoskussens in heidemoeras). Komt voor in het gebied Naardermeer.

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4

Koningsvaren
Osmunda regalis

Kenmerken

- 30 cm tot 1,6 meter
- bladeren langwerpig-eirond, dubbel geveerd, met stompe deelblaadjes en een vrijwel gave rand. De steel is korter dan de bladschijf en bedekt met later afvallende, wollige, geelbruine haren
- rijpe sporen: juni - augustus

Habitat

- zonnige tot halfbeschaduwde plaatsen op vochtige tot natte, voedselarme tot matig voedselrijke, humeuze, zure tot zwak zure grond als zandgronden en veen
- loofbossen, houtwallen, hakhout, struwelen, ruigten, waterkanten (beschaduwd), moerassen, bermen, oude veendijken, eendenkooien en langs spoorwegen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2 (bosranden), § 5.6, § 5.7

Steenbreekvaren *Asplenium trichomanes*

Kenmerken

- 5-35 cm
- bladeren bijna rond, getand, stevig en overwinterend
- schubben op de wortelstok, meestal met donkere middenstreep
- bladnerf- en steel draadachtig
- rijpe sporen: juni - oktober

Habitat

- op oude muren
- zowel in de schaduw als volle zon
- soms aan bosgreppels of in struikgewas

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten*	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

*Het meest kwetsbaar is de steenbreekvaren in de periode waarin het risico op uitdroging groot is, of waarin de mogelijkheid bestaat van vorstschade.

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.6

Tongvaren *Asplenium trichomanes*

Kenmerken

- 15-60 cm
- bladsteel is duidelijk korter dan bladschijf
- bladeren wintergroen, dicht bij elkaar, rechtop in een kring, tongvormig, glanzend lichtgroen, gave rand, hartvormige voet
- lijnvormige sporenhooptjes
- vorstgevoelig
- rijpe sporen: juli en augustus

Habitat

- halfbeschaduwde tot beschaduwde plaatsen op vochtige, vrij voedselarme, humeuze of stenige, meestal kalkhoudende grond
- vochtige oude muren, beschaduwde greppelkanten, basaltdijken, rioolputten, grachtkanten, loofbossen en op dood hout

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten*	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

*Het meest kwetsbaar is de tongvaren in de periode waarin het risico op uitdroging groot is, of waarin de mogelijkheid bestaat van vorstschade.

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.6

Zwartsteel *Asplenium adiantum-nigrum*

Kenmerken

- 5-35 cm
- bladeren wintergroen, losse bundeltjes schuin omhoog, glanzend groen
- 10 tot 15 deelblaadjes aan beide zijden bladnerf
- nerven veervormig, hoofdnerf zwak ontwikkeld en zij-nerven vertakt
- sporendosjes langwerpig, bedekken niet de hele onderkant van de blaadjes
- rijpe sporen: juli - september

Habitat

- half beschaduwde tot beschaduwde plekken; vochtige niet te voedselarme tot niet te voedselrijke kalkarme of kalkhoudende grond (löss, leem, schelpkalk, stenige en veenhouddende grond)
- muren (oude, vochtige muren, kademuren en muren van oude gebouwen), waterputten en bossen (langs bosgreppels in naald- en loofbossen),

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

*Het meest kwetsbaar is de zwartsteel in de periode waarin het risico op uitdroging groot is, of waarin de mogelijkheid bestaat van vorstschade.

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.6

BTL

Advies

gm gooismeren

Kleine zonnedaauw *Drosera intermedia*

Kenmerken

- 2-10 cm
- bloeistengels vanuit 1 of meer van de onderste bladoksels, aan de voet opzij afstaand
- bladeren rechtop of schuin omhoog en bladeren peervormig, bruinrood, 0.7-1 cm
- bloemen 5 mm, wit; bloeimaanden: juli - augustus

Ronde zonnedaauw *Drosera rotundifolia*

Kenmerken

- 5-30 cm
- meestal 1 niet bebladerde bloeistengel, in het midden van het bladrozet
- bladeren zijn rond, tot 1 cm, in de lange bladsteel versmald, bladsteel kort behaard, bladrozet meestal plat tegen de grond gedrukt
- langgesteelde trossen bloemen, ongeveer 5 mm, wit; bloeimaanden: juni - augustus

Habitat

- zonnige, open plaatsen op natte, voedselarme, zure grond
- vaak tussen veenmos, moerassige heide, veenmosrietland, langs veenplassen, blauwgrasland, zandgroeven, bermen en spoorbermen en op kale plekken langs slootkanten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

BTL

Advies

gm gooismeren

Kleine maagdenpalm *Vinca minor*

Kenmerken

- 15-50 cm
- lange, kruipende stengels, grote groepen, bloeiende takken iets rechtop
- wintergroene bladeren, tegenover elkaar, kaal, kort gesteeld, eliptisch tot langwerpig, vrij spits
- bloemen op 1-2 cm lange stelen, 1 bloem per bladpaar, trompetvormig
- bloemkleur: (licht)blauw tot paars
- bloeimaanden: april-mei

Habitat

- half beschaduwde tot beschaduwde plaatsen op vochtige, matig voedselrijke, humushoudende, zwak zure tot kalkhoudende grond
- bossen, houtwallen, hakhout, heggen, struikgewas, hellingen, spoorbermen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.6, § 5.7

Klokjesgentiaan *Gentiana pneumonanthe*

Kenmerken

- 15-60 cm
- stengels zijn min of meer vierkant
- geen wortelrozet, bladeren zijn lijnvormig, soms breed langwerpig, 1-3 nerven
- alleenstaande bloemen aan de top van de stengels, blauw, aan buitenkant groene strepen, trompetvormig
- bloeimaanden: juli-september

Habitat

- zonnige plaatsen op vochtige tot natte, voedselarme, zwak zure tot zure grond
- blauwgrasland, laag blijvend grasland, bermen in heideontginningen, afgeplagde stukken en glooiingen op de grens van natte heide en grasland

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Grasklokje *Campanula rotundifolia*

Kenmerken

- 15-60 cm
- stengels zijn rond, boogvormig opstijgend, aan de voet kort behaard
- wortelbladeren rondachtig, bladrand gekarteld
- stengelbladeren smal lijnvormig, gave rand
- klokvormige bloemen
- bloemkleur: blauw
- bloeimaanden: juni-september

Habitat

- zonnige tot licht beschaduwde, grazige plaatsen op matig droge, matig voedselarme tot matig voedselrijke, zwak zure tot kalkhoudende grond
- langs spoorwegen, heide, schraal grasland, bosranden, bermen, lichte bossen, langs bosbeken en op oude verweerde muren

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen
§ 5.2, § 5.6

Ruig klokje *Campanula trachelium*

Kenmerken

- 60-90 cm
- stengels kantig, borstelig behaard
- blad is ruw, behaard, onderkant lichter van kleur, breed-langwerpig, onregelmatig getand
- bloemstengel heeft 2 schutbladen aan de voet
- bloeimaanden: juli en augustus

Habitat

- licht beschaduwde plaatsen op vochtige, matig voedselarme tot matig voedselrijke, neutrale tot meestal kalkhoudende grond
- bossen (kalkrijke loofbossen en langs bospaden), bosranden, heggen, struwelen, hakhout, kapvlakten, waterkanten (oeverwallen in beekbegeleidende bossen), langs spoorwegen (spoorbermen) en steile wanden

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen
§ 5.2, § 5.6, § 5.7

Steenanjer
Dianthus deltoides

Kenmerken

- 20-40 cm
- stengels zijn dicht kort ruw behaard, vele korte dicht bebladerde niet bloeiende stengels
- bladeren zijn blauwgroen, stomp, lijnvormig
- bloembladen zijn getand en hebben lichte vlekjes en vaak een donkere ring
- bloemkleur: rood, soms roze, zelden wit
- bloeimaanden: juni - september

Habitat

- zonnige plaatsen op droge, matig voedselarme, kalkarme, zwak zure zandgrond
- grasland met een kort, gesloten vegetatiedek, bermen, kanaaldijken, wallen en stenige hellingen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Lange ereprijs
Veronica longifolia

Kenmerken

- 60-120 cm
- rechtopstaande stengels, niet of aan de top vertakt
- bladeren staan tegenover elkaar, in kransen van 3 of 4, eirond tot langwerpig, 4-12 cm, scherp gezaagd
- bloemen vormen dichte aarvormige trossen
- bloemkleur: blauw, zelden wit
- bloeimaanden: juli - augustus

Habitat

- zonnige plaatsen op vochtige tot natte, matig voedselrijke, humeuze, neutrale tot zwak zure grond
- oevers, ruig grasland, bermen en spoorbermen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4

Wilde marjolein *Origanum vulgare*

Kenmerken

- 30-60 cm
- stengels rechtop, kort behaard
- bladeren vaak roodachtig aangeloopen, eirond tot langwerpig, spits, vrij sterke geur
- bloemen vormen brede vertakte platte schermen, lange meeldraden
- bloemkleur: paarsrood tot roze, zelden wit
- bloemaanden: juli - september

Habitat

- zonnige tot half beschaduwde plaatsen op vrij droge, matig voedselrijke, meestal kalkhoudende grond
- dijken, hellingen, bermen, kalkgrasland, ruig grasland, struikgewas, heggen, bosranden, stadswallen, spoorbermen, en wanden van afgravingen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6, § 5.7

BTL

Advies

gm gooismeren

Maretak *Viscum album*

Kenmerken

- 20 tot 50 cm
- bol-achtig van vorm
- takken met vertakte uiteinden
- langwerpig spatelvormige, leerachtige, geelgroene bladeren
- woekert op takken of op de kroon van bomen
- bloemen in kleine groepjes aan stengeluiteinden en in vertakkingen
- bloemaanden: maart - mei
- vrucht besachtig, bolrond, wit, glanzig en slijmachtig

Habitat

- zonnige plaatsen bovenin loofbomen op kalkrijke grond
- woekert het meest op zwarte populier, Canadese populier (Canada populier), appel, robinia en soms op eenstijlige meidoorn
- vooral in boomgaarden, bosranden en vrijstaande bomen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten												

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

BTL

Advies

gm gooismeren

Spindotterbloem
Caltha palustris subsp. Araneosa

Kenmerken

- 15-50 cm
- holle stengel, rechtopstaand en vertakt
- bladeren kaal, tot 15 cm breed, hartvormig, getand en glanzend
- drijvende zaden, verspreid makkelijk langs oevers
- bloemen glanzend geel met groene onderkant, 2-5 cm groot
- bloeimaanden: april en mei, soms in augustus en september

Habitat

- zonnige-licht beschaduwde plekken en natte, voedselrijke grond
- langs waterkanten en moerassen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.4

Grote kaardenbol
Dipsacus fullonum (Dipsacus sylvestris)

Kenmerken

- 90 cm tot 2 meter hoog
- stengels naar boven toe vertakt met driehoekig-priemvormige stekels
- bladeren groeien in rozet. Onderkant heeft driehoekig-priemvormige stekels.
- bladeren langwerpig en grof met gave rand.
- bloemenkleur: licht blauw-paars
- bloeimaanden: juli - september

Habitat

- zonnige open plaatsen, vochtige matig voedselrijke tot voedselrijke (humushoudende), basische en meestal kalkhoudende grond (klei, ook wel op stenige plaatsen en zand)
- dijken, ruigten (kalkrijke ruigten), pioniervegetatie, braakliggende grond, bermen (verstoorde plaatsen), langs spoorwegen (spoorbermen en spoorwegterreinen), industrieterreinen, plantsoenen, afgravingen (zandgroeven) en kapvlakten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Spaanse ruiter
Cirsium dissectum

Kenmerken

- 20-100 cm
- stengels rechtopstaand, grijs/groenachtig, behaard, weinig vertakt, dragen 1 bloemhoofdje
- blad langwerpig, rand gaaf tot gelobd, zachte stekels, behaard, onder witviltig
- paarsrode bloemhoofdjes; staan meestal afzonderlijk op een lange bloemsteel, 2 tot 3 cm groot.
- bloeimaanden: juni en juli

Habitat

- zonnige plaatsen op vochtige tot vaak vrij natte, matig voedselarme, niet bemeste, meestal zwak zure of soms kalkhoudende grond (veen, venig zand en klei). Het grondwaterpeil ligt het hele jaar vrij dicht onder het maaiveld
- grasland (bouwgrasland, schraal hooiland en laaggelegen veenachtig grasland), bermen en heide (moerassige plaatsen)

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen
§ 5.2

Zwanebloem
Butomus umbellatus

Kenmerken

- 30-150 cm
- ronde onbebladerde stengel met bloeihoofd
- bladen aan de wortelstok
- lintvormige bladen, aan basis driehoekig
- schermvormige bloeiwijze
- 6 stampers
- bloemkleur: rood, roze, wit
- bloeimaanden: juni - september

Habitat

- groeit aan en in ondiep voedselrijk water
- zowel stilstaand tot licht-stromend water

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen
§ 5.4

Glad biggenkruid
Hypochaeris glabra

Kenmerken

- 7-50 cm
- stengels zijn vertakt, bleekgroen en soms rood aangelopen
- blad tijdens de bloei in kleine bladrozetten met langwerpige bladeren. De grootste breedte zit boven het midden. Veerspletig tot getande bladeren.
- gele bloemhoofdjes van 1- 1,5 cm. Bleek van onderen. Alleen in de ochtend in bloei.
- bloeimaanden: juni tot en met september

Habitat

- zonnige plaatsen op droge, voedselarme, niet bemeste, meestal zwak zure en kalkarme grond.
- akkers, zeeduinen, bermen en graslanden

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Korensla
Arnosaris minima

Kenmerken

- 6-30 cm
- stengels talrijk, bladloos en onvertakt. Naar boven toe zijn de stengels opgeblazen, grootste breedte boven het midden.
- Rozetbladeren zijn langwerpig-omgekeerd-eirond met de grootste breedte boven het midden. Ze zijn grof getand en behaard aan de onderkant.
- Sterk opgeblazen stelen. Gele bloemhoofdjes van 1 cm. Alleen lintbloemen aanwezig. Het omwindsel is urnvormig.
- bloeimaanden: juni tot en met september

Habitat

- zonnige plaatsen op droge, matig voedselarm/rijk, kalkarme zandgronden
- akkers, moestuinen, bermen, braakliggende terreinen, rozenperken, heide en waterkanten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Waterdrieblad
Menyanthes trifoliata

Kenmerken

- 15-30 cm
- horizontale, dikke, groene, vertakte, vrijwel niet behaarde stengels
- bladeren aan uiteinden stengels, groot, 3-talig
- bloeiwijze steel lang zonder gewone bladeren, tros 10-30 bloemen, 1,4-1,6 cm, stervormig
- bloemkleur: roze/wit
- bloeimaanden: mei - juni, soms oktober

Habitat

- zonnige, soms half beschaduwde plaatsen in ondiep, matig voedselarm tot matig voedselrijk, zwak zuur water, zoutmijdend
- moerasbossen, verlande plassen, kleine plassen, vennen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.5

Amfibieën

Gewone pad
Bufo bufo

Kenmerken

- tot 11 cm
- gedrongen bouw; kleine poten
- bruin tot roodachtig of grijs; onderkant wit tot grijs of lichtbruin
- ruwe en droge huid met wratachtige structuren
- springt niet maar loopt
- voedsel: voornamelijk insecten, spinnen, slakken, regenwormen
- voortplanting en larven: maart - juli

Habitat

- poelen, sloten, meren en vennen met water- en oeverplanten
- vochtige, sterk begroeide plaatsen in bosjes, overhoekjes, ruigten, graslanden, bermen, moerassen
- onbegroeide open landschappen worden vermeden
- overwintering onder bladafval, takkenhopen, stenen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

* maart - juli: kwetsbaar in het water (voortplanting en larven);
november - februari: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.3, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

Rugstreeppad
Bufo calamita

Kenmerken

- maximale lengte 8 cm
- gele lengtestreep en rode wratten op de rug
- lichaamskleur lichtgeel, donkergroen, geelbruin, grijsbruin met onregelmatig vlekkenpatroon; onderzijde geelwit met zwarte vlekken
- paarroep tot op een km afstand te horen
- nachtactief
- slechte zwemmer(ondiep water)
- zeer mobiel legt enkele kilometers af op zoek naar voortplantingswater
- voedsel: geen uitgesproken voorkeur, met name insecten, slakken, regenwormen
- voortplanting en larven: april - augustus

Habitat

- open terreinen
- droge en losgrondige bodems
- kale oevers en ondiep water
- ondergelopen weilanden, bouwterreinen met pas opgespoten gronden (tijdelijk), regenplassen
- overwintering op zandige plekken (ingegraven) en bosjes nabij water, konijnenholen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*	red	red	red	red	red	red	red	red	green	green	red	red

* april - augustus: kwetsbaar in het water (voortplanting)
november- maart: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen
§ 5.2, § 5.4, § 5.5, § 5.6

Groene kikker complex
Rana esculenta synklepton

Kenmerken

- bastaardkikker: maximaal 12 cm, poelkikker: maximaal 8 cm, meerkikker: maximaal 15cm
- meestal lichtgroene kleuren (de meerkikker is vaak maar gedeeltelijk groen op de rug)
- lichte streep op de rug
- witte buik, alleen de meerkikker en bastaardkikker hebben ook vlekken op de buik.
- kwaakblazen mannetjes bij bastaardkikker grijs, bij poelkikker wit, bij meerkikker donkergrijs
- voedsel: wormen, vliegen, maar ook grotere prooidieren zoals muizen en amfibieën
- voortplanting en larven: mei-half september

Habitat

- bastaardkikker is minder kieskeurig dan meerkikker en poelkikker
- onbeschaduwde geïsoleerde wateren, met rijke watervegetatie en goed begroeide oeverzone
- bastaardkikker en meerkikker overwinteren in water en op land, poelkikker alleen op land in losse bosgrond

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*	red	red	red	green	red	red	red	red	green	green	red	red

* mei - half september: kwetsbaar in het water (voortplanting en larven)
november -maart: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen
§ 5.2, § 5.3, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

A

Bruine kikker
Rana temporaria

Kenmerken

- 7-9 cm, maximaal 11 cm
- bruine kleur, vrouwtjes neigen naar rood
- patroon van donkere vlekken
- grote donkerbruine driehoekige vlek van de neusgaten over het oog naar de bovenzijde van de voorpoot
- buik is wit tot geelwit
- stompe snuit
- voedsel: slakken, wormen, kevers, vliegen etc.
- voortplanting en larven: maart - juli

Habitat

- water ondiepe oeverzones
- landbiotoop met bosjes en ruigten
- bossen, graslanden, (tuin)vijvers
- overwintering op land (maar ook in waterbodem) onder hopen organisch materiaal, takkenhopen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*												

* maart - juli kwetsbaar in het water (voortplanting en larven)
november - februari: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.3, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

Heikikker
Rana arvalis

Kenmerken

- maximaal 7 cm
- bovenkant: grijsbruin, lichtbruin, roodbruin
- bovenkant onbevlekt of zwarte vlekken
- witte/lichte buik en lichte rugstreep
- korte spitse snuit
- in paartijd zijn mannetjes blauw
- vanaf september/oktober op land
- voedsel: o.a. insecten, wormen en vliegen
- voortplanting en larven: maart - juli

Habitat

- laagveengebieden, blauwgraslanden, (elzen)broekbossen, vochtige heide, uiterwaarden, vochtige duinen, houtwallen en hoge kruidachtige gewassen
- vennen, beekjes

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*												

* maart - juli kwetsbaar in het water (voortplanting en larven)
half oktober - februari: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

H

Mannetje heikikker in paartijd

Kamsalamander
Triturus cristatus

Kenmerken

- maximaal 18 cm
- rug is bruin of blauwzwart
- flanken zijn wit gestippeld
- onderkant is oranje/geel met zwarte vlekken
- getande rugkam bij mannetjes in het voorjaar
- op het land: zeer donker met lichte stippen
- voedsel: kreeftachtigen en insecten
- voortplanting en larven: half april - augustus

Habitat

- kleinschalige landschappen
- overgang bos naar grasland
- hagen, houtwallen, rijen knotbomen, rietkragen, vochtige bosjes, poelen
- grote, geïsoleerde, stilstaande, half beschaduwde, visvrije voedselrijke wateren

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

* half april - augustus: kwetsbaar in het water (voortplanting en larven)
november - half maart: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

Kleine watersalamander
Triturus vulgaris

Kenmerken

- tot 11 cm
- grijs-, leem- tot olijfgleurige rug
- geel tot oranje buik met donkere vlekken
- tussen flanken en buik lichte, wit tot zilverkleurige band
- mannetjes in voortplantingsperiode kam op de rug
- voedsel: watervlooien, eenoogjes, larven van dansmuggen en kieuwstaartkreeftjes, wormachtigen, waterinsecten, kikkervisjes en andere prooien die de salamander aan kan
- voortplanting en larven: maart - augustus

Habitat

- stilstaande tot langzaam stromende wateren
- met ondervegetatie, zonbeschenen wateren
- vijvers, sloten, vennen, moerassen
- oeverzones van meren
- overwintering doorgaans op land in holten onder de grond, soms in waterbodem

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Amfibieën*	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

* maart - augustus: kwetsbaar in het water (voortplanting en larven)
november - februari: kwetsbaar op het land (overwintering)

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.4, § 5.5, § 5.6, § 5.7

Insecten

Mieren

Soorten

- behaarde rode bosmier (foto)
- kale rode bosmier
- stronkmier
- zwartrugbosmier

Habitat

- bossen, bosranden, heideterreinen
- (deels) bovengrondse nesten, mierenhopen
- nest meestal bij een boomstronk

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Mieren*												

* een mierenest is gedurende het hele jaar in gebruik.

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6, § 5.7

Heideblauwtje

Plebejus argus

Kenmerken

- vleuggellengte 10-15 mm
- mannetjes bovenzijde blauw met zwarte zoom en witte franje
- vrouwtjes bovenzijde bruin, oranje halve maantjes langs buitenrand achter-vleugel
- onderkant achtervleugel oranje band met zwarte vlekken
- voedsel: nectar van gewone dophei en struikhei

Habitat

- soort is gebonden aan vochtige heide
- waardplant: dopheide en struikheide, in mindere mate rolklaver en heidebrem
- gevarieerde vegetatiestructuur is van belang
- kale grond is nodig

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Dagvlinders*												

* heideblauwtje is vrijwel het gehele jaar door kwetsbaar in verband met ei-afzet, overwintering (als ei) en rupsen (half maart- half juni). In de vliegtijd is het heideblauwtje minder kwetsbaar (half juni - augustus), maar wel afhankelijk van de nectar van dophei, struikhei en/of muizenoor.

Relevante werkprotocollen

§ 5.2

Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis*

Kenmerken

- 38-42 mm lang
- zwarte basisvlek op achtervleugel
- lichtgekleurd gezicht
- zwart achterlijf met lichte vlekken
- mannetjes hebben rode vlekken en een gele vlek op zevende segment
- vrouwtjes hebben forse gele vlekken

Habitat

- laagveenmoerassen en vegetatierijke vennen
- heldere, beschut gelegen wateren
- jonge verlandingen met open vegetatie
- rijke plantengroei met variatie in structuur; riet of lisdodde, krabbescheer, ondergedoken en drijvende waterplanten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Libellen *												

* leefgebied gehele periode kwetsbaar vanwege voortplantingswater, ei-afzet, winterverblijf, vliegplaats

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Groene glazenmaker *Aeshna viridis*

Kenmerken

- 39-44 mm (65-75 mm) lang
- groen borststuk met bruine en blauwe vlekken
- lichtblauw-groen gezicht
- mannetjes hebben blauwe vlekken op het achterlijf, vrouwtjes groene

Habitat

- rietlanden, plassen, sloten en verlandende veenplassen. De aanwezigheid van krabbescheer is een vereiste in Nederland

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Libellen*												

*leefgebied gehele periode kwetsbaar vanwege voortplantingswater en winterverblijf

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Zoogdieren

Vleermuizen *boombewonend*

Verblijfplaatsen

- verlaten (oude) spechtenholen
- holen ontstaan door rotting of afgebroken tak
- holte is naar boven uitgerot (secundaire holte)
- achter losse stukken schors
- in vogelkasten
- spoor van urine langs de boom (donkere kleur) en uitwerpselen op de grond
- voedsel: insecten en spinnen

Habitatgebruik

- vliegen vaak langs lijnvormige opgaande elementen (boomsingels, waterlopen, houtwallen, kaden)
- zomerverblijven in holten
- winterverblijven in koele, vochtige, vorstvrije ruimten (kelders, bunkers, spouwmuren)
- in- en uitvliegen in ochtendgloren en avondschemering

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vleermuizen												

Relevante werkprotocollen
§ 5.1, § 5.6

Vleermuizen *Gebouwbewonend*

Verblijfplaatsen:

- spouwmuren
- onder dakpannen
- onder de dakstekken
- vleermuiskasten
- voedsel: Insecten zoals muggen, nachtvlinders en vliegen

Habitat

- Prefereren vaak kleinschalig landschap als leefomgeving, maar komen ook voor in bebouwd gebied.
- Jagen langs bomenrijen, rondom straatverlichting, nabij water en in of langs bossen.
- Winterverblijven bevinden zich vrijwel in door mensen gecreëerde elementen, zoals boerderijen, spouwmuren, onder daklijsten, dakpannen, kloosters, kerken, forten, groeven, bunkers en oude fabrieken.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren												

Relevante werkprotocollen
§ 5.1

Das *Meles meles*

Kenmerken

- Gedrongen lichaam, korte poten en een korte brede staart. Witte kop met zwarte strepen, een zilvergrijze leemkleurige rug en een witte buik.
- Van kop tot staart 80 centimeter.
- Voedsel: Eet plantaardig materiaal zoals maïskolven, eikels, bessen en valfruit. Als dierlijk voedsel eet hij kevers slakken en nestjongen van muizen en konijnen.

Habitat

- Burchten vaak gegraven in zand of lösbodem, in bosjes maar ook in open landschappen.
- Foerageergebied vaak kort nabij de burcht.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6

Boommarter *Martes martes*

Kenmerken

- sterk behaarde, volle, pluimstaart
- koffie- tot roodbruine vacht met grijsbruine ondervacht.
- gele, soms bijna witte, bef en donkere snuit en poten
- verschil met steenmarter: de ondervacht is bij de boommarter donker (grijs-bruin). Bij een steenmarter wit.
- vooral 's nachts actief
- in late voorjaar en zomer boommarters met jongen overdag actief
- voedsel: insecten, vogels en eieren, kleine zoogdieren (bv. muis, konijn, eekhoorn), bessen en vruchten

Habitat

- bossen
- rustplaatsen in boomholten, konijnen-, vossen of dassenholen, tussen boomwortels of onder takkenbossen
- nesten in oude spechten- of eekhoornholten, inrottingsholten en soms in gebouwen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.6

Eekhoorn *Sciurus vulgaris*

Kenmerken

- kleur is zwart tot gelig, tinten rood en bruin en grijs
- witte buikzijde
- lange pluimstaart
- voedsel noten en zaden van sparren en pijnbomen, paddenstoelen, schors, insecten, eieren, aarde

Habitat

- naald- en gemengde bossen
- parken en tuinen
- nest in holle bomen of takkennest (vaak ook takken met bladeren/ naalden)
- nest bij voorkeur hoog in de boom

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren												

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Waterspitsmuis *Neomys fodiens*

Kenmerken

- donkerbruin tot zwart
- grijs-wit tot donkerbruin-zwarte buikzijde
- dubbele rij haren op de onderzijde van de staart
- franje bij achterpoten en zwemvliezen
- oren verborgen en bedekt door huidflapjes
- zowel overdag als 's nachts actief
- voedsel: kevers, schietmotten, vliesvleugeligen, larven, wormen, kreeftachtigen, waterslakken, kleine vissen, amfibieën(eieren), aaskevers, rupsen, regenwormen, oorwurmen en slakken, soms eieren en bessen

Habitat

- in en langs schoon, voedselarm, vrij snel stromend tot stilstaand water met goed ontwikkelde watervegetatie en ruige oevers
- beken, rivieren, sloten, plassen en bij opwellend grondwater
- bodembedekkende vegetatie en water binnen een straal van 500 meter
- rustplaatsen in verborgen holtes, beschutte plekjes en in holen aan de oever

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren												

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Hermelijn
Mustela erminea

Kenmerken

- op rug en staart kaneel- tot roodbruin, op de onderzijde wit tot eigeel.
- 's winters deels of geheel wit.
- kop- romplengte 23 tot 29 centimeter.
- voedsel: jonge veldmuizen, konijnen, vogels, eieren, amfibieën, soms plantaardig voedsel zoals bessen.

Habitat

- kleinschalige structuurrijke landschappen met veel natuurlijke overgangen.
- uiterwaarden, veenweidegebieden en beekdalen, incidenteel groene stadsdelen (voorkomen ontbreekt in aaneengesloten bossen).
- rust- en broedplekken in konijnenholen, dichte vegetatie met een dikke strooisellaag (soms steenuil kasten).

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.2, § 5.6, § 5.7

Wezel
Mustela nivalis

Kenmerken

- kop- romplengte 13-23 centimer
- grijsbruine rug, witte buik en volledig bruine staart. Soms witte voeten en bruine keelvlek bij de mondhoeken.
- voedsel: Eet in principe alles wat hij overheersten kan, voornamelijk woelmuizen. Vult diët aan met ongewervelden en vruchten.

Habitat

- gevarieerde structuurrijk terrein met afwisseling van bosschages, ruigtes en rietland bij water.
- gebruikt hopen van mollen, muizen en ratten, hout- en steenstapels worden ook gebruikt.
- wisselt frequent van rustplaats. Vrouwtje met jongen blijft op één locatie.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.1, § 5.2, § 5.6, § 5.7

Otter
Lutra lutra

Kenmerken:

- vacht (droog) donkerbruin of (nat) grijzig. Op de kin een verschillend wit vlekkenpatroon.
- van neus tot staartpunt 107 tot 119 centimeter.
- voedsel: Eten voornamelijk (trage) vissen zoals, snoek, baars, pos, (blank) voorn. Wordt aangevuld (seizoen afhankelijk) met amfibieën, vogels, zoogdieren en ongewervelden.

Habitat

- in diverse wateren, ook langs de kust.
- dichte oeverbegroeiingen zijn een vereiste voor het vrouwtje en haar jongen.
- schone wateren zijn belangrijk
- jonge exemplaren leggen vele kilometers af op zoek naar een territorium

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Reptielen

Hazelworm
Anguis fragilis

Kenmerken

- 30-50 cm
- 'pootloze hagedis'
- lichtbruin, roestbruin, donkerbruin, zwartachtig
- mogelijk lichte rugstreep
- lichaam is glad/glanzend
- stompe staartpunt
- schemeractieve soort
- winterslaap oktober-april
- voedsel: ongewervelden, voornamelijk regenwormen en naaktslakken

Habitat

- zandige, begroeide, vochtige plaatsen
- begroeide omgeving met strooisellaag
- bossen, bosranden, houtwallen, heide, bermen, graslanden, langs sloten

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6

A !

Levendbarende hagedis *Zootoca vivipara*

Kenmerken

- maximaal 18 cm lang (incl. staart)
- koperbruin tot bruingrijs
- op de flanken lichte lengtestrepen
- witgele buik
- buik mannetje licht oranje
- bruine vlekken-tekening over de rug
- kan zwemmen
- winterslaap: oktober-maart
- voedsel: insecten, wormen en spinnen

Habitat

- vochtige heide of heide met vennen
- structuurrijke weg- en spoorbermen
- ruigten
- onder steen of omgevallen boomstam
- bosranden

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Reptielen												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6

Zandhagedis *Lacerta agilis*

Kenmerken

- 11-20 cm
- patroon van donkere en lichte vlekken op het lichaam (individueel verschillend)
- bruine band over het midden van de rug begrensd door twee lichte strepen
- grijsbruine flanken
- in voorjaar mannetjes groen op kop, flanken en buik
- vanaf oktober in winterslaap
- voedsel: geleedpotigen zoals spinnen, sprinkhanen, kevers, vlinders etc.

Habitat

- zandige, droge, open terreinen
- voldoende zonnige plekken
- afwisseling hoge en lage planten
- heidegebieden, weg- en spoorbermen, bosranden

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Reptielen												

Relevante werkprotocollen

§ 5.2, § 5.6

H !

Ringslang *Natrix natrix*

Kenmerken

- 80-140 cm (max 2 meter)
- achter kop 2 gele en zwarte vlekken
- bovenkant lichaam olijfgroen, bruin, grijs
- zwarte streepjes aan zijkanten
- onderzijde wit met zwarte vlekken
- voedsel: vooral amfibieën (groene kikker), vis, muizen, slakken insecten
- houdt zich bij verstoring of bedreiging dood (schijndood) door op de rug te liggen

Habitat

- overgangen nat/droog
- open, deels bebost agrarisch gebied
- moeras, broekbos, nat grasland
- overwintering in takkenbossen, oude konijnenholen, composthopen, riethopen, onder boomstronken
- voortplanting in broeihopen (minimummaten: 1,6m x 1,2m x 1m hoog) waarin 20-30 eieren worden gelegd.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen
§ 5.2, § 5.4, § 5.5, § 5.6

Vissen

Bittervoorn

Rhodeus amarus

Kenmerken

- glanzende flanken met een blauwgroene streep vanaf het midden tot aan de staart
- maximale lengte van 8 cm
- voedsel: vooral plantaardig voedsel (algen)

Habitat

- brede sloten, weteringen en vaarten
- stilstaand en langzaam stromend water en uiterwaardplassen, waarbij de vegetatie goed ontwikkeld is
- voor voortplanting is de bittervoorn afhankelijk van grote zoetwatermosselen, waarin de eitjes worden afgezet

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vissen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen
§ 5.4, § 5.5

Kleine modderkruiper *Cobitis taenia*

Kenmerken

- 8 tot 14 cm
- gevlekte rug en staartvin
- grijsbruine tot gele kleur
- tastdraden aan de bek
- voedsel: kleine kreeftachtigen en insecten op de bodem

Habitat

- sloten met dikke modderbodems
- stilstaande tot lichtstromende wateren
- oeverzones van meren
- ondiepe, bochtige trajecten van waterlopen
- het water is helder en zuurstofrijk

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vissen	geel	geel	rood	rood	rood	rood	rood	rood	groen	groen	geel	geel

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Rivierdonderpad *Cottus perifretum*

Kenmerken

- kleine vis (tot circa 10 centimeter lang)
- dikke, platte kop met brede bek en dicht bij elkaar staande ogen
- stekeltjes vanaf de borstvin tot minimaal aan de tweede rugvin bij juveniele dieren
- 's nachts actief
- voedsel: kleine ongewervelden op de bodem

Habitat

- zuurstofrijke plaatsen met schuilgelegenheid
- beken, rivieren, meren
- polderwateren: op plaatsen met steenstort en windwerking of nabij bruggetjes, duikers of stuwten waar het water sneller stroomt
- mannetjes maken nestholte waarin vrouwtjes eieren afzetten. Mannetjes bevruchten en bewaken eitjes daarna

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vissen	geel	geel	rood	rood	rood	rood	rood	rood	groen	groen	geel	geel

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5

Vogels

Bosuil *Strix aluco*

Kenmerken

- donkerbruin verenkleed met lichtere gevlekte onderdelen en donkere ogen
- lengte is 37 tot 43 cm
- forse haaksnavel verschuild onder kopveren
- stevige klauwen
- voedsel: voornamelijk muizen, maar ook vogels

Habitat

- (loof)bos, buitengebied, parken en tuinen
- foerageergebied bestaat uit loofbossen of landelijk gebied omgeven door bosjes
- broedt in boomholten en nestkasten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	green	yellow	yellow	red	red	red	red	yellow	yellow	yellow	yellow	green

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Kerkuil *Tyto Alba*

Kenmerken

- ongeveer 35 centimeter groot met een spanwijdte van 85 tot 93 centimeter.
- hartvormige gezichtssluijer, varieert van helderwit tot lichtbruin.
- roestkleurige rug
- kan in principe het hele jaar door broeden. Optimale broedtijd Februari t/m augustus
- voedsel: woelmuizen, spitsmuizen, insecten, vogels, ratten, enkele vlermuizen of een mol.

Habitat

- gevarieerd, open tot halfopen agrarisch landschap met ruïnes, schuren of torens.
- jaagt over korte, grazig vegetaties, langs houtwallen, met duidelijk reliëf in het landschap.
- broeden in ruime donkere holtes op zolders van schuren, kerken, molens en leegstaande gebouwen of maken gebruik van speciale nestkasten.
- verblijven gehele jaar in territorium.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	green	red	red	red	red	red	red	red	red	green	green	green

Relevante werkprotocollen

§ 5.1

Ransuil *Asio otus*

Kenmerken

- lange oorpluimen, oranje iris en een gestreepte buik. Kleed is gecamoufleerd en met dunne streping op de onderdelen. In vlucht te onderscheiden van velduil door de gestreepte buik en fijn gebandeerde vleugelpunt
- lengte is 35 tot 37 cm
- voedsel: muizen (in geval van schaarste, kleine vogels)

Habitat

- bos, buitengebied, cultuurlandschappen, platteland, boomgroepen
- foerageergebied bestaat uit open gebieden met landschapselementen als bosjes, houtwallen en dichte hagen
- rust (roest) plaatsen in boomgroepen als coniferen
- broedt ook in verlaten kraaiennesten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Steenuil *Athene noctua*

Kenmerken

- kleine uil met grote ronde kop
- bovendelen bruin met witte vlekjes en onderdelen wit met bruine streping en witte wenkbrauwen
- lengte is 23 tot 27,5 cm
- kleine lichte uilensnavel
- poten zijn bevederd
- voedsel: kleine zoogdieren, insecten, vogels, ongewervelden

Habitat

- komen vooral voor in weiden, extensief gebruikte graslanden en agrarische gebieden
- nesten in knotwilgen, nestkasten op boerenerven, kleinschalig cultuurlandschap
- foerageergebied bestaat uit weilanden, akkers en hoogstam-fruitboomgaarden

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen

§ 5.1

Gierzwaluw *Apus apus*

Kenmerken

- is geheel zwart met uitzondering van de kin en keel, deze zijn witachtig. De vleugels zijn sikkelvormig en hebben een blauwe glans.
- is kenmerkend door schel en aanhoudende gierende 'srie-srie' of 'skrieeh'.
- de lengte is ongeveer 17cm en heeft een spanwijdte van zo'n 40cm.
- het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit vliegende insecten en spinnen, die enkel en alleen in de lucht worden gevangen. Zelfs het nestmateriaal wordt in de lucht verzameld, denk hierbij aan zaadpluizen, draadjes, veertjes, vlinders en libellen, maar ook klein en licht plastic of papier.

Habitat

- bebouwd gebied in heel Nederland, met voorkeur oudere woonwijken.
- nestelen voornamelijk onder dakpannen, dakgoten, dakkapellen, boeidelen, nestkasten en speciale gierzwaluwpannen.
- zijn maar enkele maanden in Nederland, en enkel om te broeden en jongen groot te brengen. Gierzwaluwen worden voornamelijk waargenomen tussen eind april tot uiterlijk oktober, met enkele uitzonderingen.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.1

Boomvalk *Falco subbuteo*

Kenmerken

- grijs-zwarte kop, rug, vleugels en staart. Het onderlichaam is roomwit met zwarte verticale strepen en een koptekening met zwart en wit en een zwarte baardstreep
- tijdens de vlucht vallen ze op met de lange, spitse vleugels en middellange rechte staart
- lengte is 29 tot 35 cm
- poten met klauwen
- voedsel: grote insecten (zoals libellen), kleine vogels

Habitat

- hoogveen, moeras en plassen
- foerageergebied bestaat uit open gebieden, polders, om te jagen en omgeven door bosjes om te broeden, broedt ook in verlaten kraaien nesten

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.6

Buizerd
Buteo Buteo

Kenmerken

- brede vleugels en korte hals
- staart vuilwit met dichte grijze bandering en een lichte borstband. Bovenborst en buikzijden donker.
- ondervleugels met een zwartige achterrand en punt en witachtige slagpennen. Bovenvleugel uniform bruinig zonder opvallende kenmerken
- lengte is 48 tot 56 cm
- snavel met een gele basis en een zwarte punt
- gele poten
- voedsel: kleine zoogdieren, vogels, insecten, wormen en aas

Habitat

- akkers, bos, cultuurlandschappen, graslanden, platteland, weiden en weilanden
- nesten in hoge bomen als lariks of grove den
- foerageergebied bestaat uit bossen, open plekken, weiden, akkers, langs snelwegen en industrieterreinen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.6

Havik
Accipiter gentilis

Kenmerken

- mannetje donkergrijs verenkleed, met lichte wenkbrauwstreep, lichte borst met dwarsstrepen en gebandeerde staart. Bij vrouwtje zijn bovendien iets bruiner en is de koptekening wat minder contrastrijk
- lengte is voor het mannetje 49 tot 56 cm en voor het vrouwtje 58 tot 64 cm
- poten met klauwen, geel van kleur
- voedsel: vogels, konijnen, andere kleine zoogdieren

Habitat

- bos
- grote nesten hoog in de toppen van bomen, meestal in naaldbomen
- foerageergebied in dichte bossen

Risicoperiode

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.6

Sperwer *Accipiter nisus*

Kenmerken

- vrouwtje heeft een donkergrijs verenkleed, met witte borst en zwarte horizontale strepen, duidelijke wenkbrauwstreep en gele iris. Mannetje heeft een blauwgrijs verenkleed, met roestrode borst en zwarte horizontale strepen en geen duidelijke wenkbrauwstreep
- tijdens de vlucht vallen korte brede, stompe vleugels en een lange staart op
- lengte mannetje is 29 tot 34 cm, lengte vrouwtje is 35 tot 41 cm
- voedsel: mannetje: kleine zangvogels, zoals mussen; vrouwtje: lijsters en duiven

Habitat

- bos, park en tuin en stedelijk gebied
- foerageergebied bestaat uit bossen, dorpen en steden en broeden bij voorkeur monotone naaldbossen of in loofbossen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.6

Huismus *Passer domesticus*

Kenmerken

- de man heeft een grijze kruin en wangen, een zwarte streep onder de snavel op de keel en borst. Het vrouwtje heeft geen zwarte tekeningen, maar een lichte oogstreep. De man is zwarter en bruiner gekleed dan het vrouwtje.
- het gezang van de huismus is het kenmerkende getjirp.
- voedt zich hoofdzakelijk met zaden en insecten, waarbij graansoorten, zoals tarwe, gerst en haver en onkruidsoorten het voornaamste deel van hun voedsel beslaat. Jonge dieren worden voornamelijk gevoerd met insecten, wat geleidelijk over zal gaan tot plantaardig voer.

Habitat

- leeft voornamelijk in en rondom bebouwd gebied, waardoor deze soort in grote delen van de wereld waar te nemen is.
- open zand voor stofbad
- beschutting in de vorm van dichte begroeiing
- huismussen overwinteren in Nederland.
- nestelen en broeden voornamelijk in gebouwen; spouwmuren en onder dakpannen.

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												

Relevante werkprotocollen
§ 5.1

Groene specht *Picus viridis*

Kenmerken

- olijfgroen tot licht grijsgroen verenkleed met gelige stuit. Kop is opvallend getekend met rode kruin en zwarte vlek rondom het oog. Bij mannetjes een rode vlek onder het oog, bij vrouwtjes is deze vlek zwart
- lengte is 30 tot 36 cm
- grijze dolksnavel
- voedsel: mieren, insecten, voornamelijk op de grond

Habitat

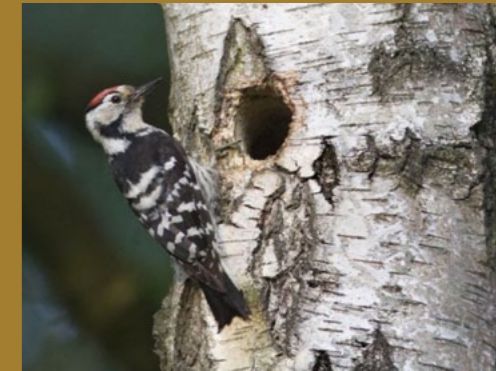
- open loofbossen, hoogstamboomgaarden, parken en oude houtsingels
- nest in een hol in een oude loofboom

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Kleine bonte specht *Dendrocopos minor*

Kenmerken

- zwart-wit met horizontale strepen op de rug en het mannetje met een kleine rood kapje. Vrouwtje heeft geen rood.
- lengte is 14 tot 15 cm, kleine spechtenssoort in Nederland
- poten waarbij twee tenen naar voren staan en twee tenen naar achter voor extra grip
- voedsel: insecten

Habitat

- bos, park en tuin, bomengroep en bomenlaan
- foerageergebied bestaat uit bossen met zachte boomsoorten en dood hout

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Grote bonte specht *Dendrocopos major*

Kenmerken

- zwart-wit met een rode onderstaart. Mannetje heeft een rode vlek op het achterhoofd
- lengte 23 tot 26 cm
- poot met twee tenen naar voren en twee tenen naar achteren gericht voor extra grip
- voedsel: insecten(larven) in hout en onder boomschors, noten, bessen en zaden

Habitat

- loof- en gemengde bossen, parken en tuinen
- nest wordt uitgehakt in zachte boomsoorten als bijvoorbeeld berken

Risicoperiode

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Zwarte specht *Dryocopus martius*

Kenmerken

- zwart verenkleed, mannetjes hebben een rode kap, vrouwtjes hebben een rode streep ter hoogte van de nek
- lengte is 40 tot 46 cm
- voedsel: insecten, voornamelijk mieren

Habitat

- oudere bossen
- nest in een hol in een oude loofboom

Risicoperiode

Maand ►	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
▼ Soortgroep												
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Ijsvogel *Alcedo atthis*

Kenmerken

- groenachtig blauw vlerenkleed, met een oranjebruine borst, witte keel en zijhals.
- korte staart en grote kop en snavel. Vrouwtjes hebben een rode snavelbasis
- lengte is 17 tot 19,5 cm
- voedsel: vis en waterinsecten

Habitat

- waterpartijen als beken en rivieren met zoet, stromend water en in mindere mate ook stilstaande, visrijke wateren
- de aanwezigheid van zandige of lemige stijle oevers is noodzakelijk voor het graven van een nesttunnel
- overhangende takken worden gebruikt als visplaats

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.4, § 5.5, § 5.6

Oeverwaluw *Riparia riparia*

Kenmerken

- bovendelen bruingrijs, witte onderdelen met een duidelijke grijsbruine borstband, vrij donkere ondervleugels en een staart welk ondiep gevorkt is
- lengte is 12 tot 13 cm
- voedsel: insecten (waaronder muggen)

Habitat

- kale, zandige steilwanden rondom waterpartijen als beken en meren
- foerageergebied waar veel muggen en insecten rondvliegen
- nestgang in wanden/grondepots

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.4

Blauwe reiger *Ardea cinerea*

Kenmerken

- blauwgrijs met grijswitte delen. Wit voorhoofd met lange smalle sierveren van net achter het oog tot het achterhoofd. Hals met smalle zwarte strepen
- lange nek en spitse snavel
- staat hoog op zijn de poten
- wanneer hij vliegt vallen de ingetrokken nek en uitstekende poten op
- lengte is 80-102 cm
- spanwijdte is 110-145 cm
- voedsel: vissen, molen, kikkers en jonge vogels

Habitat

- beken en meren, moeras, oevers, plassen, stedelijk gebied
- broedt in bossen met water in de buurt

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.6

Ooievaar *Ciconia ciconia*

Kenmerken

- zwartwit verenkleed
- rode lange snavel en poten
- staat hoog op zijn poten
- lengte is 70-90 cm
- spanwijdte is 120-138 cm
- voedsel: insecten, kleine zoogdieren en kikkers

Habitat

- gevarieerde landschappen met veel prooidieren (zoals muizen, kikkers en insecten)
- hooilanden en weilanden
- broed van oorsprong in bomen, maar hedendaags vooral op hoge bebouwing en palen

Risicoperiode

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Relevante werkprotocollen

§ 5.1

4. Algemene gedragsregels

Voor de uitvoering van bestendig beheer en kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen gelden een aantal algemene gedragsregels. Deze regels zijn gericht op het werk van toezichthouders, uitvoerders en uitvoerende medewerkers. Wanneer een maatregel specifiek voor één van deze doelgroepen is bedoeld, is dit erbij vermeld. In de andere gevallen zijn deze regels van toepassing voor alle bovengenoemde doelgroepen.

De volgende algemene gedragsregels gelden:

1. Raadpleeg voor de uitvoering van iedere activiteit de natuurwaardenkaart en (indien beschermde soorten voorkomen) de beschrijving van taken- en verantwoordelijkheden in de uitvoeringsfase in deel 1 van de leidraad.
2. Markeer te beschermen locaties (uitvoerder, niveau 2) en stel beschermingszones in door middel van bijvoorbeeld afschermlinten, piketten en markeerverf. Beschermingszone rondom:
 - aanwezige groeiplaatsen beschermde planten;
 - in gebruik zijnde nesten/ jaarrond beschermde nestlocaties vogels;
 - verblijfplaatsen in (holle) bomen van vleermuizen en grondgebonden zoogdieren;
 - verblijfplaatsen in gebouwen van zoogdieren, vogels en vleermuizen;
 - openingen in gebouwen die als toegang in gebruik zijn door vleermuizen (bv. invliegopeningen), vogels en zoogdieren;
 - winterverblijfplaatsen (bijv. ruigte, zandhopen, takkenrillen) waar amfibieën, reptielen of kleine zoogdieren onder schuilen;
 - voortplantingslocaties met eikloppe/strengen van amfibieën;
 - broeihopen van ringslang;
 - dassenburchten
 - paaiplaatsen en schuilplaatsen van beschermde vissen;
 - planten die dienen als waardplant en/of winterverblijfplaats van dagvlinders;
 - mierenhopen (door middel van bijvoorbeeld kooiconstructie).
 - holen/burchten van zoogdieren: omdat dit over algemeen beschermde soorten gaat moeten deze worden afgeschermd als dit redelijkerwijs verwacht kan worden. In ieder geval moet geprobeerd worden individuen te sparen door zorgvuldig te werk te gaan (bijvoorbeeld door zoogdieren eerst uit de burcht te verjagen). Op deze manier wordt voldaan aan de zorgplicht.

3. Beperk verstoring door geluidsoverlast door:
 - Kies bewust de locatie voor apparatuur met een hoge geluidsproductie (bv. aggregaat niet in de buurt van een verblijfplaats plaatsen).
 - Laat gewinning optreden door materieel op afstand te starten en naar de verblijfplaats toe te werken. Afstand afhankelijk van situatie en soort.
4. Werkrichting aanpassen:
 - bij voorkomen van vogels, amfibieën, reptielen of zoogdieren: werk van drukke kant naar rustige kant (bijv. van wegzijde naar bermzijde) en van land naar water.
 - bij voorkomen van vissen: werk van dood einde van watergang naar verbinding zodat deze kunnen vluchten.
5. Voer de werkzaamheden uit in één werkgang zodat fysieke aanwezigheid beperkt wordt.
6. Insporing en bodemverdichting (m.n. bij standplaatsen van beschermde planten) in de omgeving van de planlocatie beperken door:
 - bandenspanning af te stemmen op terreinomstandigheden (bijv. minder lucht in de banden, gazonbanden);
 - onderhoudswerkzaamheden met zware machines in natte perioden voorkomen;
 - maak gebruik van vaste routes zodat insporing tot één zone beperkt blijft;
 - werk indien mogelijk vanaf de weg.
7. Beperk kunstmatige verlichting in de omgeving van vaste verblijfplaatsen en foerageerlocaties van vleermuizen en andere nachttactieve dieren zoals uilen en marterachtigen of werk overdag;
8. Voorkom onnodige vertroebeling en verstoring van water (waarin zich beschermde soorten bevinden);
9. Bij inrichtingswerkzaamheden aan watergangen wordt oevervegetatie voorafgaand aan de werkzaamheden gemaaid, waardoor vis zich elders gaat ophouden. Bij het leegpompen van een watergangen worden vissen en amfibieën tijdig weggevangen en elders uitgezet. Voorkom vervuiling van voortplantingswateren van amfibieën en vissen (bijvoorbeeld door bouwmaterialen, bouwstof, dieselolie);
10. Op de kant geworpen bagger/ schoonsel controleren op de aanwezigheid van vissen en deze direct terugplaatsen in het water;

11. Indien de watertemperatuur het vriespunt nadert of hoger is dan 25 graden celsius, mogen geen werkzaamheden in het natte profiel worden uitgevoerd op plaatsen waar vissen voorkomen of concentraties van amfibieën bekend zijn;
12. Wanneer op de locatie geen beschermde soorten aanwezig zijn en men voornemens is te werken in een kwetsbare periode kan het nodig zijn om voorzorgsmaatregelen te nemen. Het betreft maatregelen om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen in het plangebied. Dit kan door in perioden dat niet of nauwelijks gewerkt wordt toch activiteiten in het plangebied uit te voeren waardoor vestiging wordt voorkomen omdat er niet voldoende rust is;

Opheffen vaste rust- en verblijfplaatsen

13. Bij het opheffen van permanente vaste rust- en verblijfplaatsen van soorten met een beschermingsstatus (ook groeiplaatsen beschermde planten en jaarrond beschermde vogelnesten) moet een ter zake deskundige worden betrokken. Dit geldt ook voor het ongeschikt maken van leefgebied wanneer dit leidt tot het niet meer functioneren van deze permanente vaste rust- en verblijfplaatsen.
14. Voor soorten van de Habitatrichtlijn, vogels met jaarrond beschermde nesten en nieuwe beschermde soorten (die onder de Flora- en faunawet geen bijzondere beschermingsstatus hadden en dus nog niet opgenomen zijn in gedragscodes), is voor het opheffen van vaste rust- en verblijfplaatsen een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming nodig. Als het leefgebied slechts gedeeltelijk wordt aangetast en dit geen gevolgen heeft voor de functionaliteit van de verblijfplaats, hoeft voor het uitvoeren van de activiteit in veel gevallen geen ontheffing worden aangevraagd. De projectleider/werkvoorbereider bepaalt in dit geval of een ter zake deskundige moet worden betrokken.

5. Gedragsregels per werklocatie

In dit hoofdstuk worden per werklocatie de risico's en de te treffen mitigerende maatregelen in beeld gebracht. De werklocatie gebouwen en werken is specifiek gericht op maatregelen in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen. Overige werklocaties hebben zowel betrekking op de werkzaamheden in het kader van het beheer van groenvoorzieningen als ruimtelijke ontwikkelingen.

Per werklocatie (uitgezonderd gebouwen en werken) worden eerst de gedragsregels beschreven die zowel gelden voor het beheer van groenvoorzieningen als voor het uitvoeren van ruimtelijke ontwikkelingen. Daarna worden aanvullende gedragsregels vanuit de specifieke gedragscodes uitgewerkt.

5.1 Gebouwen en werken (RO)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden aan bestaande gebouwen en werken. Het gaat hierbij om ruimtelijke ontwikkelingen.

Activiteiten

RO:	verbouwen (bijvoorbeeld een dakkapel), aanbouwen, renoveren of slopen van gebouwen en werken
-----	--

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. huismus, gierzwaluw, huiszwaluw, scholekster, kerkuil, steenuil)	<ul style="list-style-type: none">• nesten in dakranden, onder gootbetimmeringen, openingen in gevels, onder dakpannen/dakbeschot;• nesten op zolders, in nestkasten• nesten op grinddaken, groene daken	VR	groot
Zoogdieren (vb. steenmarter)	<ul style="list-style-type: none">• verblijfplaatsen in spouwmuren en zolders van huizen, schuren/ stallen• openingen die als toegang in gebruik zijn	HR & AS	klein
Vleermuizen (vb. gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger)	<ul style="list-style-type: none">• verblijfplaatsen in spouwmuur, onder dakrand/dakbeschot, op zolders, achter gevelbetimmeringen, achter luiken tegen muur• openingen die als toegang in gebruik zijn	HR	groot
Planten (vb. tongvaren, steenbreekvaren, zwartsteel)	<ul style="list-style-type: none">• oudere vervallen muren in vochtige omstandigheden	FFW	gemiddeld

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO)

15. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Risicokalender

Maand▶ ▼Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec											
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■											
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■											
Vleermuizen	a	a	a	a	a	b	b	c	c	c	c	b	b	b	d	d	d	a	a	a	a	a	a

Legenda

■ Voorkeursperiode

■ meest kwetsbare periode

■ minder kwetsbare periode

Vleermuizen:

a. Winterslaap (winterverblijfplaats)

b. Migratie (tussenverblijfplaats)

c. Kraamtijd (kraamverblijfplaats/zomerverblijfplaats)

d. Paartijd/migratie (paarverblijfplaats)

16. Indien groeiplaatsen van beschermde planten niet kunnen worden ontzien, plant met omringende stenen uit muur halen en verplaatsen naar een geschikte locatie, onder begeleiding van een deskundige (criteria min. EZ);

17. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):

- huismus, scholekster en steenuil kunnen tot in augustus broeden;
- huiszwaluw kan broeden tot in september;
- kerkuil kan tot in december broeden.

Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of dat nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden

18. Op locaties waar de steenmarter aanwezig is, worden geen sloopwerkzaamheden uitgevoerd ten tijde van het voortplantingsseizoen van de steenmarter dat loopt van eind maart tot en met eind juni. Ook moeten geschikte verblijfplaatsen van de steenmarter in de omgeving aanwezig blijven.

19. Om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen op de projectlocatie kan in aanvulling op gedragsregel 12 in hoofdstuk 4 de volgende maatregel worden getroffen:

- Dicht gaten en kieren in gebouw of breek het object af om te voorkomen dat vleermuizen of vogels zich kunnen vestigen. Dan moet met zekerheid vooraf worden vastgesteld dat er geen individuen aanwezig zijn.

20. Voor de gewone grootoorvleermuis, de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, huismus, gierzwaluw, kerkuil en steenuil zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli, 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze bij verandering van functie of gebruik van gebouwen, aanbrengen van verlichting, slopen, renoveren van daken, kozijnen, gevels, het isoleren van gebouwen en het plaatsen van dakkapellen indien de betreffende soort op locatie voorkomt.

5.2 Droog (extensief beheerd) kruidenrijk terrein & akkers (RO & BG)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden op zand (opgespoten) of kleigrond, braakliggend terrein, grasland (waaronder bermen), akker, heide, ruigte, droge sloten en greppels.

Activiteiten

RO:	afgraven, ophogen, vergraven, verdichten, afdekken, droog leggen, vernatten, beplanten, plaatsen van gebouwen/werken, uitzetwerk en onderzoek
BG:	reguliere werkzaamheden in gras- en kruidachtige vegetaties zoals maaien

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. <i>grondbroedende soorten als patrijs, Kievit, kleine plevier, graspieper veldleeuwerik</i>)	<ul style="list-style-type: none">• braakliggend terrein, grasland, ruigte• akker• op rustige locaties aan randen van bebouwing en in het buitengebied (vaak in grote oppervlakten)	VR	gemiddeld
Amfibieën (vb. <i>rugstreeppad, poelkikker, heikikker, kamsalamander, bruine kikker</i>)	<ul style="list-style-type: none">• ruigere grasoppervlakten en bermen in de buurt van watergangen- en partijen• heide• pioniersituaties in de omgeving van geschikt oppervlaktewater, kleine plasjes in braakliggend terrein (voortplantingsgebied van rugstreeppad)• zandhopen (verblijfplaats rugstreeppad)	AS & HR	klein

Reptielen (vb. zandhagedis, hazelworm, levendbarende hagedis, ringslang)	<ul style="list-style-type: none"> • heide en ruigteterreinen in overgangen naar bossen of beplantingen • broeihopen in de buurt van oppervlaktewater (ringslang) 	HR & AS	klein
Zoogdieren (vb. haas, konijn, muizen)	<ul style="list-style-type: none"> • braakliggend terrein, grasland en ruigte 	AS	gemiddeld
Vaatplanten (vb. brede orchis, grasklokje, wilde marjolein, kleine-/ronde zonnedaauw, rietorchis, groenknolorchis)	<ul style="list-style-type: none"> • schrale- en/of kruidenrijke graslanden en bermen • heidegebieden • vochtige graslanden 	FFW & HR	gemiddeld
Vlinders (vb. heideblauwtje)	<ul style="list-style-type: none"> • vochtige heide • planten die dienen als waardplant en/ of winterverblijfplaats van het heideblauwtje (struikhei, dophei en vlinderbloemigen) 	FFW	klein

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

1. Bij grotere oppervlakken terreinen (met name grasland en braakliggend terrein) dienen aanwezige nesten van grondbroedende vogels (zoals Kievit, patrijs, graspieper) in kaart te worden gebracht en gemarkeerd, inclusief rustzone. Rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
2. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Dagvlinders	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

1. alleen op locaties met zomerklokje en vleeskleurige orchis in deze periode niet maaien.
2. het grasklokje kan (in plaats van september) ook begin juni gemaaid worden, daarna is de plant weer in staat om opnieuw uit te lopen en meerdere nieuwe stengels te vormen.
3. de brede orchis, rietorchis, vleeskleurige orchis en spaanse ruiter kunnen al gemaaid worden vanaf augustus. Indien andere beschermde planten aanwezig zijn is het beter te wachten tot september/oktober.
4. kwetsbare periode geldt alleen voor otter

Legenda

- Voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

3. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):
 - veldleeuwerik kan tot in augustus broeden;
 - patrijs kan tot in september broeden.
4. Werkzaamheden in de directe omgeving van oppervlaktewater, waar zich een populatie amfibieën bevindt, dienen bij voorkeur niet in de periode juli/augustus uitgevoerd te worden. In deze periode trekken de jonge amfibieën het land op en bevinden deze zich vaak op de (droge) oever. Op deze manier wordt voorkomen dat een gehele generatie gedood wordt.
5. Rugstreeppad kan zich tijdens de uitvoering van werkzaamheden spontaan vestigen. Bij het aantreffen van nieuwe soorten tijdens de uitvoering zoals de rugstreeppad, stem werkwijze in Plan van Aanpak opnieuw af.

Aanvullende gedragsregels RO

6. Indien beschermde reptielen of amfibieën verblijven op de planlocatie, dan worden schermen geplaatst én worden de reptielen of amfibieën onder begeleiding van een ter zake deskundige weggevangen en verplaatst naar geschikt leefgebied. Voor reptielen (levendbarende hagedis, hazelworm, zandhagedis of ringslang) gebeurt dit bij voorkeur in de periode direct na de winterslaap (tussen half april en half mei). De beste periode voor het vangen van adulten van amfibieën is de periode dat ze de winterslaapplaatsen verlaten en op weg gaan naar de voortplantingswateren. Dit is maart-april voor de poelkikker en rugstreeppad, en februari-maart voor de alpenwatersalamander, kamsalamander en heikikker.
7. Plagwerkzaamheden in bermen met struikhei, dophei en vlinderbloemigen gefaseerd plaats laten vinden. Er dienen voldoende waardplanten voor het heideblauwtje over te blijven. Sla delen van de vegetatie over en voer deze werkzaamheden het volgende jaar uit. Bij voorkeur wordt gewerkt met kleine plagoppervlakten (hoogstens 10 m of smalle plagstroken van hooguit 2 meter breed).
8. Om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen op de projectlocatie kan in aanvulling op punt 10 in hoofdstuk 2 de volgende maatregelen worden getroffen:
 - Onder begeleiding van een ter zake deskundige schermen plaatsen (bij voorkeur in de winter) om

- beschermde amfibieën en reptielen buiten het plangebied te houden. Dit gebeurt alleen als de soort het gebied gebruikt om te foerageren en niet als de soort een verblijfplaats heeft op de projectlocatie.
 - Voorkom de aanwezigheid van steile taluds door aanleg van gronddepots zodat oeverwaluven en/of rugstreeppadden zich niet vestigen;
 - Beperk stagnatie van water op zandige oppervlaktes ter voorkoming van kolonisatie door rugstreeppadden.
 - Houd voor en tijdens het broedseizoen kruidachtige vegetaties die grote oppervlakten beslaan kort door deze regelmatig te maaien. Dit voorkomt dat grondbroedende vogels zich op de projectlocatie zullen nestelen.
9. Voor de rugstreeppad, kamsalamander, heikikker, poelkikker, levendbarende hagedis en zandhagedis zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli, 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze kennisdocumenten bij de aanwezigheid van de soorten in of nabij het plangebied.

Aanvullende gedragsregels BG

10. Ter aanvulling op gedragsregel 4 (van deze werklocatie voor RO & BG) kan bij het uitvoeren van maaiwerkzaamheden nabij oppervlaktewateren als alternatief gefaseerd worden gewerkt door delen van de droge oever niet te maaien.
11. Werkzaamheden uitvoeren na bloei en zaadval van beschermde planten dan wel gemarkeerde locaties met beschermde soorten ontzien tijdens maaien (gefaseerd werken). De volgende maaibeurt deze locatie wel maaien en een andere locatie ontzien;
12. Op maailocaties met beschermde flora, in de periode waarin zaad aanwezig is (met name juli t/m september), af te voeren maaisel laten liggen (minimaal 5 dagen, maximaal 10 dagen) in verband met zaadval. Geen maaisel laten liggen op groeiplaatsen van orchideeën.
13. Indien het leefgebied van beschermde amfibieën of reptielen toch gemaaid wordt in de kwetsbare periode van deze soorten, de maaibalk op minimaal 10 cm hoogte instellen.
14. In het leefgebied van de ringslang hopen rottend plantaardig materiaal van half juni tot half september met rust laten. In april/ mei maaiselhopen eerst controleren voor deze te verwijderen.

5.3 Kruidachtige begroeiingen met jaarlijks intensief onderhoud (RO & BG)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden aan gazon, bollen in gazon, recreatief gras(sportvelden), wisselperken, vaste planten, gras dierenweide.

Activiteiten

RO:	afgraven, ophogen, vergraven, verdichten, afdekken, droog leggen, vernatten, beplanten, plaatsen van gebouwen/werken, uitzetwerk en onderzoek
BG:	reguliere werkzaamheden zoals maaien

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen in beheercategorie
Amfibieën (vb. bruine kikker)	• grasoppervlakken in de buurt van watergangen en -partijen	AS	klein
Zoogdieren (vb. wezel en hermelijn)	• gras met aangrenzende struweelbegroeiing	AS	klein
Vaatplanten (vb. brede wespenorchis)	• beschermde planten op de overgang naar struweel/beplanting of ruigere gras- en kruidenvegetaties	FFW	klein

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

- Meestal is een verkenning van het werkterrein niet nodig, omdat de kans op het aantreffen van beschermde flora en fauna vanwege het intensieve onderhoud erg klein is. Enkele uitzonderingen:
 - gras- en kruidenvegetaties in de directe omgeving van oppervlaktewater waar amfibieën of beschermde vaatplanten voorkomen;
 - grasvegetaties met aangrenzende struweelbegroeiing of bosplantsoen waar zich zoogdieren als konijn of egel kunnen bevinden;
- Voor afstemming van werkperioden onderstaande risicokalender gebruiken:

Risicokalender

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec		
Amfibieën	1	1	1	1							1	1	1	1
Zoogdieren														
Vaatplanten														

1. overwinteringsperiode amfibieën

Legenda

- Voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

3. Werkzaamheden in de directe omgeving van oppervlaktewater, waar zich een populatie amfibieën bevindt, dienen bij voorkeur niet in de periode juli/augustus uitgevoerd te worden. In deze periode trekken de jonge kikkers het land op en bevinden deze zich vaak op de (droge) oever. Op deze manier wordt voorkomen dat een gehele generatie gedood wordt door het maaien.

Aanvullende gedragsregels RO

Geen aanvullingen op de algemene gedragsregels van deze werklocatie.

Aanvullende gedragsregels BG

4. Ter aanvulling op gedragsregel 3 (van deze werklocatie voor RO & BG) kan bij het uitvoeren van maaiwerkzaamheden nabij oppervlaktewateren als alternatief gefaseerd worden gewerkt door delen van de droge oever niet te maaien.
5. Voorkeursperiode voor maaien waar (voormalig) beschermde planten groeien is september, omdat dan vrijwel alle plantensoorten zaad hebben gezet;
6. Op maailocaties met beschermde flora, in de periode waarin zaad aanwezig is (met name juli t/m september), af te voeren maaisel laten liggen (minimaal 5 dagen, maximaal 10 dagen) in verband met zaadval.

5.4 Overgangen land-water (RO & BG)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden in bestaande oeverzones aan oever- en moerasbegroeiing van watergangen en vijvers/poelen, rietland en plas dras zones of ondiep open water.

Activiteiten

RO:	afgraven, ophogen, vergraven, droog leggen, verdichten, afdekken, vernatten, beplanten, plaatsen van gebouwen/werken, uitzetwerk en onderzoek
BG:	maaien van oever/ moerasvegetatie, schonen van wateren

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (vb. <i>kleine karekiet, wilde eend, ijsvogel</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • nesten op de oever, structuurrijke riet- en oevervegetaties • kale steile oeverwanden (ijsvogel) 	VR	gemiddeld
Amfibieën (vb. <i>bruine kikker, kamsalamander, rugstreepad, poelkikker, heikikker</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • voortplantingslocaties met eiklomp/strengen van amfibieën • poelen, afgesloten wateren, met rijke water- en oeverbegroeiing, water waar geen vis voorkomt • tijdelijke ondiepe wateren (rugstreepad) 	HR & AS	groot
Reptielen (<i>ringslang</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • vijvers en poelen met natuurvriendelijke oevers, amfibieën en schuilmogelijkheden 	HR	klein
Zoogdieren (vb. <i>waterspitsmuis en otter</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • water met rijke oevervegetatie 	HR	klein

Vaatplanten (vb. grote kaardebol, gewone dotterbloem, zwanebloem, rietorchis, spindotterbloem, groenknolorchis, waterdrieblad)	<ul style="list-style-type: none"> oeverbegroeiing, moerasvegetatie, rietlanden, trilvenen, locaties waar kwel voorkomt in ondiep schoon water, zoals veenmoerassen, vennen, natte hooilanden (waterdrieblad) 	HR, AS & FFW	gemiddeld
Vissen (vb. bittervoorn, kleine modderkruiper, paling, rivierdonderpad)	<ul style="list-style-type: none"> paaiplaatsen langs de oever ter plaatse van goed ontwikkelde vegetatie wateren met grote zoetwatermosselen (bittervoorn) wateren met modderige of zandige bodems (paling, kleine modderkruiper) schuilgelegenheden in oeverzone met steenbestorting, kribben, brugpijlers, boomwortels, kiezels (rivierdonderpad) 	FFW	klein
Libellen (vb. gevlekte witsnuitlibel, groene glazenmaker)	<ul style="list-style-type: none"> verlandingszones, moerasgebieden, trilvenen heidevennen nabij krabbenscheervegetaties, vaak in combinatie met riet of lisdodde 	HR & FFW	klein
Slakken (platte schijfhoren)	<ul style="list-style-type: none"> sloten met goede waterkwaliteit en rijke plantengroei (ondergedoken planten, draadalg, drijvende planten) 	HR	klein
Kevers (gestreepte waterroofkever)	<ul style="list-style-type: none"> ondiepe wateren met zonnige plekken, oeverbegroeiing 	HR	klein

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

1. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vissen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Libellen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Slakken	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kevers	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Vaatplanten 1: grote kaardenbol maaien vanaf oktober

Libellen: alle perioden kwetsbaar i.v.m. voortplantingswater/ winterverblijf gevlekte witsnuitlibel en groene glazenmaker (larven en eieren overwinteren in het water).

2: uitsluiperperiode/vliegperiode gevlekte witsnuitlibel en groene glazenmaker. In deze periode geen werkzaamheden uitvoeren aan oevers in leefgebied.

Zoogdieren: 3: geen kwetsbare periode van waterspitsmuis, wel van otter

Legenda

- Voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

2. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):
 - watervogels als wilde eend, meerkoet en fuut kunnen tot in september/oktober broeden.
 - rietvogels als kleine karekiet en rietgors kunnen tot in augustus/september broeden.
3. Werkzaamheden aan oevers die deel uitmaken van het leefgebied van de gevlekte witsnuitlibel en/of de groene glazenmaker laten plaatsvinden buiten de uitsluipperiode en vliegperiode (eind april t/m half juli).
4. Indien de watertemperatuur beneden de 10 graden daalt of hoger is dan 25 graden Celsius is, mogen geen werkzaamheden in het natte profiel worden uitgevoerd op plaatsen waar beschermde vissen voorkomen of concentraties van amfibieën bekend zijn (individuen van algemeen beschermde amfibieën kunnen in het water overwinteren).
5. Bij werkzaamheden in het natte profiel op risicovolle locaties (zie tabel op blz. 19) voor de platte schijfhoren, moet onderzoek worden uitgevoerd door een ter zake deskundige naar het voorkomen van de soort. Deze soort is slechts enkele millimeters groot en daarom moeilijk te inventariseren. Ditzelfde geldt voor de gestreepte waterroofkever (< 2 cm) indien niet gewerkt kan worden buiten de meest kwetsbare periode van de gestreepte waterroofkever.
6. Rugstreeppad kan zich tijdens de uitvoering van werkzaamheden spontaan vestigen. Bij het aantreffen van nieuwe soorten tijdens de uitvoering zoals de rugstreeppad, stem werkwijze in Plan van Aanpak opnieuw af.

Aanvullende gedragsregels RO

7. Om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen op de projectlocatie, kan in aanvulling op gedragsregel 12 in hoofdstuk 5, de volgende maatregel worden getroffen:
 - Voorkom de aanwezigheid van steile taluds zodat oeverzwaluwen zich niet kunnen vestigen;
 - Maai de oever- en rietvegetatie alvast in de voorkeursperiode zodat hier tegen de tijd dat uitvoering plaatsvindt geen vogels in broeden.
8. In kerngebieden van de otter bij realisatie van nieuwe werken (zoals wegen), indien druk bereden zullen worden, faunatunnels (loopplanken) aanleggen.
9. Voor de kleine modderkruiper, bittervoorn, heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze kennisdocumenten bij de aanwezigheid van de soorten in of nabij het plangebied.

Aanvullende gedragsregels BG

10. Ter aanvulling op gedragsregel 3 (van deze werklocatie voor RO&BG) bij de aanwezigheid van de gevlekte witsnuitlibel en/of de groene glazenmaker maaiwerkzaamheden in het natte profiel bij voorkeur uitvoeren na begin september.
11. Maai gefaseerd (maximaal 50%) op locaties die deel uitmaken van het leefgebied van de gevlekte witsnuitlibel en/of de groene glazenmaker, zodat er voldoende geschikt leefgebied aanwezig blijft.
12. Bij schonen op de kant geworpen materiaal controleren op de aanwezigheid van vissen en grote zoetwatermosselen en deze direct terugplaatsen in het water.
13. Indien schonen wordt uitgevoerd in de meest kwetsbare periode van de waterspitsmuis, gefaseerd werken door minimaal 50% geschikt habitat (uitgebreide oevervegetatie) binnen het werkgebied over trajecten van minimaal 250 meter intact te houden. Wanneer werkzaamheden plaatsvinden in de minder kwetsbare periode dan minimaal 30 % geschikt habitat over trajecten van minimaal 250 meter intact te houden.
14. Oeverzones met beschermde planten (zoals dotterbloem, zwanenbloem) tijdens maaiwerkzaamheden ontzien dan wel slechts gedeeltelijk maaien (gefaseerd werken). De volgende maaibeurt deze locatie wel maaien en een andere locatie ontzien.
15. Op droge oevers met beschermde flora, in de periode waarin zaad aanwezig is (met name juli/augustus), af te voeren maaisel laten liggen (minimaal 5 dagen, maximaal 10 dagen) in verband met zaadval. Geen maaisel laten liggen op groeiplaatsen van orchideeën.
16. Op locaties waar slootmaaisel afgevoerd wordt, op de kant geworpen materiaal tijdelijk laten liggen (minimaal 1 dag) op de oever zodat waterfauna de mogelijkheid heeft terug naar het water te kruipen;
17. Op locaties waar platte schijfhoren mogelijk voorkomt moet bij schoningswerkzaamheden minimaal 25 % van de watervegetatie blijven staan. De werkzaamheden moeten uitgevoerd worden onder begeleiding van een ter zake deskundige.

5.5 Open water (RO & BG)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden in bestaande wateren aan rivieren en kanalen, beken en sprengen, meren, diepere delen van sloten, vijvers, poelen en vennen.

Activiteiten

RO:	verdiepen, verondiepen, dempen, projectgebonden peilveranderingen, afdekken, plaatsen gebouwen en werken, uitzetwerk, bebakening en onderzoek
BG:	schonen van (diepere delen van) watergangen

Voor werkzaamheden die betrekking hebben op oevers wordt verwezen naar 3.4 (overgangen land-water).

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen op werklocatie
Vogels (bv. fuut, meerkoet)	<ul style="list-style-type: none"> drijvende vegetatie waarop vogels zich kunnen nestelen, water aangrenzend aan oever 	VR	gemiddeld
Amfibieën (vb. bruine kikker, kamsalamander, rugstreppad, poelkikker, heikikker)	<ul style="list-style-type: none"> voortplantingslocaties met eiklommen/strengen van amfibieën poelen, afgesloten wateren, met rijke water- en oeverbegroeiing, water waar geen vis voorkomt tijdelijke ondiepe wateren (rugstreppad) 	HR & AS	gemiddeld
Reptielen (ringslang)	<ul style="list-style-type: none"> vijvers en poelen met natuurvriendelijke oevers, amfibieën en schuilmogelijkheden 	HR	klein

Vissen (vb. bittervoorn, kleine modderkruiper, paling, rivierdonderpad)	<ul style="list-style-type: none"> wateren met grote zoetwatermossels (bittervoorn) wateren met modderige of zandige bodems (paling, kleine modderkruiper) schuilgelegenheden bij kribben, brugpijlers, boomwortels, kiezels (rivierdonderpad) 	FFW	klein
Libellen (vb. gevlekte witsnuitlibel, groene glazenmaker)	<ul style="list-style-type: none"> verlandingszones, moerasgebieden, trilvenen heidevennen nabij krabbenscheervegetaties, vaak in combinatie met riet of lisdodde 	HR & AS	klein
Vleermuizen (vb. watervleermuis, meervleermuis)	<ul style="list-style-type: none"> wateren nabij mogelijke verblijfplaatsen en lijnvormige landschapselementen 	HR	klein
Zoogdieren (waterspitsmuis en otter)	<ul style="list-style-type: none"> water met rijke oevervegetatie 	HR	klein
Slakken (platte schijfhoren)	<ul style="list-style-type: none"> sloten met goede waterkwaliteit en rijke plantengroei (ondergedoken planten, draadalgen, drijvende planten) 	HR	klein

1. Aanwezige nesten van watervogels (zoals fuut, meerkoet) dienen in kaart te worden gebracht en gemarkeerd, inclusief rustzone. Rustzone is afhankelijk van situatie en soort;
2. Voorkom verstoring ter plaatse van vlieg- of migratieroutes/ foerageergebieden van vleermuizen door werkzaamheden overdag uit te voeren en geen gebruik te maken van verlichting. Vleermuizen mogen in geen geval wezenlijk negatieve effecten ondervinden. In dit geval dient ontheffing aangevraagd te worden.

3. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vissen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Libellen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Slakken	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kevers	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vleermuizen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

1: geen kwetsbare periode van waterspitsmuis, wel van otter.

Libellen: alle perioden kwetsbaar i.v.m. voortplantingswater/ winterverblijf gevlekte witsnuitlibel en groene glazenmaker (larven en eieren overwinteren in het water)

Slakken: alle perioden kwetsbaar: platte schijfhoren is jaarrond aanwezig in stilstaande wateren met rijke plantengroei

Legenda

- Voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

4. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):
 - watervogels als wilde eend, meerkoet en fuut kunnen tot in september/oktober broeden.
5. Baggeren/schonen op locaties waar groene glazenmaker en/of gevlekte witsnuitlibel voorkomen bij voorkeur uitvoeren direct na uitsluipen (half juli) en voordat de vrouwtjes eitjes gaan afzetten (juli-augustus);
6. Indien de watertemperatuur beneden de 10 graden daalt of hoger is dan 25 graden Celsius is, mogen geen werkzaamheden in het natte profiel worden uitgevoerd op plaatsen waar beschermde vissen voorkomen of concentraties van amfibieën bekend zijn (individuen van algemeen beschermde amfibieën kunnen in het water overwinteren).
7. Bij werkzaamheden op risicovolle locaties voor de platte schijfhoren (zie tabel op blz. 22), moet onderzoek worden uitgevoerd door een ter zake deskundige naar het voorkomen van de soort. Deze soort is slechts enkele millimeters groot en daarom moeilijk te inventariseren. Ditzelfde geldt voor de gestreepte waterroofkever (< 2 cm) indien niet gewerkt kan worden buiten de meest kwetsbare periode van de gestreepte waterroofkever.
8. Baggeren/schonen op locaties met overig of streng beschermde vissen, platte schijfhoren of waterspitsmuis gefaseerd uitvoeren. De werkzaamheden moeten uitgevoerd worden onder begeleiding van een ter zake deskundige.
 - Vissen: Er moet op minimaal 25% van de wateroppervlakte resten van bagger/ modder achterblijven zodat er voldoende habitat beschikbaar blijft.
 - Slakken: Op locaties waar platte schijfhoren mogelijk voorkomt moet minimaal 25 % van de watervegetatie blijven staan.
 - Zoogdieren: Indien werkzaamheden toch worden uitgevoerd in de meest kwetsbare periode van de waterspitsmuis, minimaal 50% geschikt habitat (uitgebreide oevervegetatie) binnen het werkgebied over trajecten van minimaal 250 meter intact te houden. Wanneer werkzaamheden plaatsvinden in de minder kwetsbare periode dan minimaal 30 % geschikt habitat over trajecten van minimaal 250 meter intact te houden.
 - Libellen: in het leefgebied van de gevlekte witsnuitlibel en/of groene glazenmaker gefaseerd baggeren, minimaal 50% van de watervegetatie laten staan.
9. Op de kant geworpen bagger/schoonsel controleren op de aanwezigheid van vissen en zoetwatermosselen (en indien mogelijk aanwezig platte schijfhoren en gestreepte waterroofkever) en deze direct terugplaatsen in het water.

10. Op locaties waar gevlekte witsnuitlibel en/of groene glazenmaker voorkomt wordt bagger/schoonsel afgevoerd of op één zijde van de oever gelegd zodat minstens 50% geschikt leefgebied overblijft. Ook bij de aanwezigheid van beschermde planten op de oever wordt bagger/schoonsel afgevoerd om verrijking te voorkomen. Bagger/schoonsel wordt niet op groeiplaatsen van beschermde planten geworpen (ook niet tijdelijk).
11. Op locaties waar uitgekomen materiaal (bijv. vanwege de bodemkwaliteit of vanwege de waarde voor beschermde soorten in het kader van de Wet natuurbescherming) afgevoerd moet worden, op de kant geworpen materiaal tijdelijk laten liggen (minimaal 1 dag) op de oever zodat waterfauna de mogelijkheid heeft terug naar het water te kruipen.

Aanvullende gedragsregels RO

12. Om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen op de projectlocatie, kan de volgende maatregel worden getroffen:
 - Sluit watergangen tijdig af van het watersysteem waardoor beschermde soorten watergebonden dieren zoals vissen en amfibieën zich niet zo makkelijk kunnen vestigen in het plangebied.
13. In kerngebieden van de otter bij realisatie van nieuwe werken (zoals wegen), faunatunnels (loopplanken) aanleggen.
14. Voor de kleine modderkruiper, bittervoorn, heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli, 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze soortstandaarden bij de aanwezigheid van de soorten in of nabij het plangebied.

Aanvullende gedragsregels BG

Geen aanvullingen op de algemene gedragsregels van deze werklocatie.

5.6 Houtachtige begroeiingen met/zonder ondergroei (RO & BG)

Toepassing

Het betreft bomen met ondergroei zoals houtwallen, singels, bosplantsoen met boomvormers, bos of in ruw gras/ruigte en bomen in gazon of verharding zoals solitaire bomen, boomgroepen, lanen, rijbeplantingen.

Activiteiten

RO:	vellen, omvormen, het plaatsen van gebouwen/werken en onderzoek
BG:	reguliere snoeiwerkzaamheden

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. buizerd, houtduif, merel, roodborst, specht)	<ul style="list-style-type: none"> • nesten in struiken, struwelen, bosplantsoen en bomen • roofvogelhorsten • holtes in bomen 	VR	groot
Amfibieën* (vb. kamsalamander, rugstreeppad, poelkikker, heikikker)	<ul style="list-style-type: none"> • in de buurt van watergangen en -partijen • onder dood hout/strooisel/takkenrillen/struweel 	HR & AS	gemiddeld
Reptielen* (vb. levendbarende hagedis, hazelworm, ringslang)	<ul style="list-style-type: none"> • langs bosranden • onder dood hout/takkenrillen/strooisel (schuilplaatsen) • broeihopen in de buurt van oppervlaktewater 	HR & AS	klein

Zoogdieren (vb. boommarter, eekhoorn, konijn)	<ul style="list-style-type: none"> • schuilmogelijkheden in de vorm van struiken, dood hout, takkenrillen • burchten, zichtbaar door hopen in grond • oudere bomen met holten en spleten (boommarter) • naald- en loofbomen en gemengd • nestbomen eekhoorn 	HR & AS	gemiddeld
Vleermuizen (vb. ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, watervleermuis)	<ul style="list-style-type: none"> • oudere bomen met holten en spleten (verblijfplaatsen vleermuizen) • loshangende boomschors • lijnvormige beplantingen (vlieg- en/of migratieroutes) 	HR	gemiddeld
Vaatplanten* (vb. brede wespenorchis, koningsvaren, ruig klokje, maretak, kleine maagdenpalm)	<ul style="list-style-type: none"> • in beplanting met natuurlijke ondergroei, in randen van beplanting, mantel zoomvegetaties, op bosbodem • tussen hakhout, in heggen • boomkronen van populieren, frutibomen, meidoorn 	FFW	gemiddeld
Mieren* (vb. rode bosmier)	<ul style="list-style-type: none"> • mierenhopen in bosranden, open bosplantsoen en bos 	FFW	klein

*geen/zeer beperkt risico bij boomgroeiingen met gazon of verharding als ondergrond

1. Jaarrond beschermde vogelnesten (o.a. roeken en roofvogels) en verblijfplaatsen van vleermuizen moeten altijd gespaard blijven, niet jaarrond beschermde nesten alleen wanneer deze in gebruik zijn. Werkzaamheden in nabijheid van deze nesten/verblijfplaatsen uitvoeren buiten de ingestelde beschermingszone;
2. Voorkom verstoring van verblijfplaatsen van vleermuizen in holten en spleten van oude bomen en/of vlieg- of migratieroutes/foerageergebieden, door werkzaamheden aan deze bomen plaats te laten vinden buiten de periode waarin deze in gebruik zijn door vleermuizen. Indien dit niet mogelijk is kan schade beperkt worden door overdag te werken en geen gebruik maken van verlichting. Verblijfplaatsen mogen in geen geval wezenlijk negatieve effecten ondervinden.

3. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Maand ▶ ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Amfibieën	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Vleermuizen	a	a	a	a	b	b	b	c	c	c	c	a
Mieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Legenda

■ Voorkeursperiode

■ meest kwetsbare periode

■ minder kwetsbare periode

Zoogdieren: 1: kwetsbare periode voor eekhoorn: doordat eekhoorns twee voortplantingsperiodes per jaar (dec- feb en mei-juni) hebben en jongen (na een draagtijd van 5-6 weken) 10 weken worden gezoogd, loopt de kwetsbare periode voor eekhoorn van februari tot half oktober. Voor andere soorten eindigt de kwetsbare periode eerder (eind augustus).

Vaatplanten: 2: maretak: gehele jaar kwetsbaar

Vleermuizen

a. Winterslaap (winterverblijfplaats)

b. Migratie (tussenverblijfplaats)

c. Kraamtijd (kraamverblijfplaats/ zomerverblijfplaats)

d. Paartijd/ migratie (paarverblijfplaats)

Mieren: mierenhoop hele jaar door kwetsbaar

4. Stel werkzaamheden uit of werk gefaseerd door:
- werkzaamheden aan bomen met in gebruik zijnde vogelnesten of nesten van eekhoorn uit te stellen totdat de jongen het nest op natuurlijke wijze hebben verlaten. Voor vogels met jaarrond beschermde nesten zie gedragsregel 1 van deze werklocatie;
 - voorkom verstoring van overwinterende egels, amfibieën of reptielen in de winterperiode door strooiselhopen, takkenrillen, stapels dood hout met rust te laten.
5. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):
- bosuil en roek kunnen al broeden in de maanden januari en februari;
 - houtduif kan tot in het najaar (november) broeden, ransuil kan tot half augustus broeden.

Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.

Aanvullende gedragsregels RO

6. Bomen met maretak moeten blijven staan;
7. De velrichting van bomen wordt altijd van een vaste rust- en verblijfplaats afgewend;
8. Om te voorkomen dat beschermde soorten zich vestigen op de projectlocatie, kan in aanvulling op gedragsregel 10 van hoofdstuk 2, de volgende maatregel worden getroffen:
- Dicht gaten en kieren in bomen die buiten gebruik zijn of breek het object af om te voorkomen dat vleermuizen, boommarter, eekhoorn of vogels zich kunnen vestigen.
9. Voor de buizerd, roek, steenuil, watervleermuis, levendbarende hagedis, heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli, 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze kennisdocumenten bij de aanwezigheid van de soorten in of nabij het plangebied.

Aanvullende gedragsregels BG

10. Voor het dunnen van bomen in een bomengroep- of laan (een beheeractiviteit) wordt verwezen naar bovenstaande aanvullende gedragsregels in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen. De risico's die voortvloeien uit de activiteit dunnen komen namelijk overeen met die van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen (activiteit kappen).

5.7 Houtige struweelbegroeiingen & sierbegroeiingen (RO & BG)

Toepassing

Het betreft werkzaamheden aan griend/hakhout, hakhoutwal, bosplantsoen zonder boomvormers maar ook aan (niet) gesloten opgaande heesters, hagen en blokhagen, rozen, klimplanten en gevelbegroeiing.

Activiteiten

RO:	omvormen, het plaatsen van gebouwen/werken en onderzoek
BG:	reguliere snoeiwerkzaamheden

Risico's

Onderstaande tabel wordt als hulpmiddel gebruikt bij het bepalen van de risico's op de betreffende locatie.

Beschermde soort(groep)	Risicovolle locaties	Wnb	Kans op aantreffen in beheercategorie
Vogels (vb. houtduif, merel, roodborst)	• nesten in opgaande beplantingen en in onderbegroeiing/bodem	VR	groot
Amfibieën (vb. bruine kikker, kamsalamander, poelkikker)	• locaties in de buurt van watergangen en -partijen • onder dood hout/strooisel/takkenrillen (landhabitat)	HR & AS	gemiddeld
Reptielen (vb. levendbarende hagedis, hazelworm, ringslang)	• langs bosranden • onder dood hout/strooisel/takkenrillen (schuilplaatsen) • broeihopen in de buurt van oppervlaktewater	HR & AS	klein
Zoogdieren (vb. egel, wezel, hermlijn)	• schuilmogelijkheden in de vorm van struiken, dood hout	AS	gemiddeld

Vleermuizen (vb. <i>gewone dwergvleermuis</i> , <i>ruige dwergvleermuis</i> , <i>rosse vleermuis</i>)	• lijnvormige beplantingen (vlieg- en migratieroutes)	HR	gemiddeld
Vaatplanten (vb. <i>brede wespenorchis</i> , <i>koningsvaren</i> , <i>ruig klokje</i> , <i>kleine maagdenpalm</i>)	• in randen van beplanting, mantel en zoomvegetaties • tussen hakhout, in heggen	FFW	gemiddeld
Mieren (vb. <i>rode bosmier</i>)	• mierenhopen in bosranden, open bosplantsoen en bos	FFW	klein

Specifieke gedragsregels werklocatie (RO&BG)

1. Voor afstemming van werkperiodes onderstaande risicokalender gebruiken:

Maand ► ▼ Soortgroep	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
Vogels												
Amfibieën												
Reptielen												
Zoogdieren												
Vleermuizen												
Vaatplanten												
Mieren												

Legenda

- Voorkeursperiode
- meest kwetsbare periode
- minder kwetsbare periode

2. In gebruik zijnde vogelnesten en verblijfplaatsen van amfibieën, reptielen en zoogdieren sparen door gefaseerd te werken, bijvoorbeeld door:
 - werkzaamheden aan (delen van) houtwallen met in gebruik zijnde nesten uit te stellen tot na de broedperiode van vogels
 - werkzaamheden aan takkenrillen/dood hout en andere mogelijke schuilplaatsen uit te stellen tot na de overwinteringsperiode van amfibieën, reptielen en kleine zoogdieren zoals egel;
3. Houd rekening met vogels die buiten het indicatieve broedseizoen broeden (15 maart – 15 juli):
 - houtduif kan tot in het najaar (november) broeden.

Doe daarom ook buiten het indicatieve broedseizoen altijd een check of nesten aanwezig zijn van vogels die vroeg of laat in het jaar broeden.
4. Voorkom verstoring ter plaatse van vlieg- of migratieroutes/ foerageergebieden van vleermuizen door werkzaamheden overdag uit te voeren en geen gebruik te maken van verlichting. Vleermuizen mogen in geen geval wezenlijk negatieve effecten ondervinden.

Aanvullende gedragsregels RO

5. Voor de levendbarende hagedis, heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad zijn kennisdocumenten van BIJ12 (juli, 2017) beschikbaar. Raadpleeg deze kennisdocumenten bij de aanwezigheid van de soorten in of nabij het plangebied.

Aanvullende gedragsregels BG

6. Voor het dunnen van struiken/struweel wordt verwezen naar bovenstaande aanvullende gedragsregel(s) in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen. De risico's die voortvloeien uit de activiteit dunnen komen namelijk overeen met die van kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen.

Bronnen soortherkenningskaarten

Ravon, www.ravon.nl
Vogelbescherming, www.vogelbescherming.nl
Wilde planten, www.wilde-planten.nl
Zoogdiervereniging, www.zoogdiervereniging.nl
Saxifraga, www.freenatureimages.eu
Nederlands Soortenregister, www.nederlandsesoorten.nl
Soortenbank, www.soortenbank.nl

Fotoverantwoording soortherkenningskaarten

Adrie Bakx, 64
Arie de Knijf, 48
Branko Bakan, 25 (onder)
BTL Advies, 14, 22 (boven)
Edo van uchelen, 35, 37 (midden), 39(onder), 50
Elisabeth Raboin, 38
Eric Gibcus, 55, 56 (onder & boven)
Frits Bink, 42 (onder)
Hans Boll, 30 (boven)
Hans Dekker, 10, 11 (onder & boven), 12 (onder & boven), 13 (boven), 30 (onder), 52 (onder)
Jaap Bouwman, 45
Jaap Schelvis, 46
Jan Nijendijk, 15 (onder)
Jan van der Straaten, 20 (boven), 24 (onder & boven), 25 (boven), 26 (onder), 29 (onder), 32 (boven), 43
Jasenska Topic, 18 (boven)
Jeroen Willemsen, 21
Kees Marijnissen, 39(boven), 40, 41, 53 (onder)

Luc Hoogenstein, 59, 66, 68
Marijke Verhagen, 13 (onder), 29 (boven)
Mark Zekhuis, 36, 37 (onder), 47, 48, 52 (boven), 53 (boven), 54, 65, 67, 71
Martin Mollet, 57, 58, 60, 61, 62, 63
Peter Meininger, 17
Piet Munsterman, 52, 53, 69, 70
Piet Zomerdijk, 31
Rob Felix, 44
Roel Meijer, 28
Rudmer Zwerver, 19 (boven), 22 (onder), 37 (boven), 49
Rutger Barendse, 15 (onder), 18 (onder), 19 (onder), 20 (onder), 26 (boven), 32 (onder), 33, 34 (onder)
Sytske Dijkzen, 42 (boven)
Willem van Kruijsbergen, 16, 23, 27, 30 (boven), 51

Soortenregister

Bittervoorn	59	Kamsalamander	40	Tongvaren	17
Blauwe reiger	78	Kerkuil	63	Vleermuizen	46
Boommarter	49	Kleine bonte specht	73	Waterdrieblad	34
Boomvalk	67	Kleine maagdenpalm	20	Waterspitsmuis	51
Bosuil	62	Kleine modderkruiper	60	Wezel	53
Brede orchis	10	Kleine watersalamander	41	Wilde marjolein	26
Brede wespenorchis	11	Kleine zonnedauw	19	Zandhagedis	57
Bruine kikker	38	Klokjesgentiaan	21	Zwanebloem	31
Buizerd	68	Koningsvaren	15	Zwarte specht	75
Das	48	Korensla	33	Zwartsteel	18
Eekhoorn	50	Lange ereprijs	25		
Gevlekte witsnuitlibel	44	Levendbarende hagedis	56		
Gewone dotterbloem	13	Maretak	27		
Gewone pad	35	Mieren	42		
Gierzwaluw	66	Oeverzwaluw	77		
Glad biggenkruid	32	Ooievaar	79		
Grasklokje	22	Otter	54		
Groene glazenmaker	45	Ransuil	64		
Groene kikker complex	37	Rietorchis	12		
Groene specht	72	Ringslang	58		
Groenknolorchis	14	Rivierdonderpad	61		
Grote bonte specht	74	Ronde zonnedauw	19		
Grote kaardenbol	31	Rugstreppad	36		
Havik	69	Ruig klokje	23		
Hazelworm	55	Spaanse ruiters	30		
Heideblauwtje	43	Sperwer	70		
Heikikker	39	Spindotterbloem	28		
Hermelijn	52	Steenanjer	24		
Huismus	71	Steenbreekvaren	16		
IJsvogel	76	Steenuil	65		